

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЦЕНТР ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ, ДИСТАНЦІЙНОГО ТА
ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ

Кафедра фінансів та обліку

**РОЛЬ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу заочної форми навчання
ЗУБРИЦЬКОГО Андрія Вікторовича

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
ВИСОЦЬКА Інна Борисівна

Рецензент
доктор економічних наук, професор
МИСЬКІВ Галина Василівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«20» березня 2024 р., протокол № 10
завідувач кафедри фінансів та обліку,

_____ МЕЛЬНИК С.І.
(підпис) (ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Львів
2024

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання

Кафедра фінансів та обліку

Освітній ступінь «магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

фінансів та обліку

_____ Степан МЕЛЬНИК

«20» листопада 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

ЗУБРИЦЬКОГО Андрія Вікторовича

1. Тема роботи «Роль фінансового моніторингу у забезпеченні економічної безпеки держави»

керівник роботи ВИСОЦЬКА Інна Борисівна, кандидат економічних наук, доцент

затвержені наказом ЛьвДУВС від «17» листопада 2023 р. № 1403 о/с

2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи «05» березня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи. Законодавчі та нормативно-правові акти з питань забезпечення економічної безпеки, протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму, наукова література із зазначеної тематики, дані статистичних видань та інтернет ресурси.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити). розкрити основні концептуальні підходи до розуміння поняття «економічна безпека держави»; дослідити сутність фінансового моніторингу та його у забезпеченні економічної безпеки держави; вивчити нормативно-правове забезпечення економічної безпеки в Україні; провести оцінку рівня економічної безпеки України в умовах війни; проаналізувати результативність функціонування системи фінансового моніторингу; окреслити стратегічні пріоритети забезпечення економічної безпеки держави в сучасних умовах; запропонувати напрями вдосконалення фінансового моніторингу з метою підвищення рівня економічної безпеки.

5. Перелік графічного матеріалу (додатків). Види фінансового моніторингу, суб'єкти державного фінансового моніторингу, суб'єкти фінансового моніторингу, результати опитування населення щодо міграційних процесів упродовж 2022 р., число внутрішньо переміщених осіб в Україні упродовж 2014-2023 рр., темпи експорту товарів упродовж 2022-2023 рр., обсяги номінального та реального ВВП України упродовж 2017-2023 рр., Результати опитування щодо викликів та загроз основним складовим економічної безпеки України у 2023 р., рівень тіньової економіки в Україні упродовж 2017-2022 рр., індекс сприйняття корупції в Україні упродовж 2017-2022 рр., кількість отриманих Держфінмоніторингом України повідомлень упродовж 2017-2022 рр., кількість переданих Держфінмоніторингом України файлів правоохоронним органам упродовж 2018-2022 рр.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	ВИСОЦЬКА І.Б., доцент кафедри фінансів та обліку		
2	ВИСОЦЬКА І.Б., доцент кафедри фінансів та обліку		
3	ВИСОЦЬКА І.Б., доцент кафедри фінансів та обліку		

7. Дата видачі завдання «20» листопада 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	01.12.2023	виконано
2	Написання першого розділу	01.01.2024	виконано
3	Написання другого розділу	01.02.2024	виконано
4	Написання третього розділу	01.03.2024	виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	03.03.2024	виконано
6	Оформлення роботи	05.03.2024	виконано

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

ЗУБРИЦКИЙ А.В.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

ВИСОЦЬКА І.Б.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

ЗУБРИЦЬКИЙ А.В. Роль фінансового моніторингу у забезпеченні економічної безпеки держави. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2024.

Кваліфікаційна робота присвячена проведенню теоретичного дослідження ролі фінансового моніторингу у забезпеченні економічної безпеки держави. Визначено сутність поняття «економічна безпека», «фінансовий моніторинг», досліджено структуру системи фінансового моніторингу України, проаналізовано нормативно-правову базу забезпечення економічної безпеки держави та здійснення фінансового моніторингу. Здійснено оцінку результативності функціонування системи фінансового моніторингу України. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення системи фінансового моніторингу з метою підвищення її результативності та забезпечення економічної безпеки держави.

Ключові слова: економічна безпека держави, ризики та загрози, індикатори економічної безпеки, фінансовий моніторинг, суб'єкти фінансового моніторингу.

ANNOTATION

ZUBRYTSKY A.V. The role of financial monitoring in ensuring the economic security of the state. – Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2024.

The qualification work is devoted to conducting a theoretical study of the role of financial monitoring in ensuring the economic security of the state. The essence of the concept of «economic security» and «financial monitoring» has been defined, the structure of the financial monitoring system of Ukraine has been studied, the legal framework for ensuring the economic security of the state and the implementation of financial monitoring has been analyzed. An assessment of the effectiveness of the functioning of the financial monitoring system of Ukraine was carried out. Recommendations have been developed to improve the financial monitoring system in order to increase its effectiveness and ensure the economic security of the state.

Keywords: economic security of the state, risks and threats, indicators of economic security, financial monitoring, subjects of financial monitoring.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	9
1.1. Концептуальні підходи до розуміння поняття «економічна безпека держави»	9
1.2. Сутність фінансового моніторингу та його у забезпеченні економічної безпеки	15
1.3. Нормативно-правове забезпечення економічної безпеки в Україні	20
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ	25
2.1. Оцінка рівня економічної безпеки України в умовах війни	25
2.2. Аналіз результативності функціонування системи фінансового моніторингу	32
Висновки до розділу 2	40
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	41
3.1. Стратегічні пріоритети забезпечення економічної безпеки держави в сучасних умовах	41
3.2. Напрями вдосконалення фінансового моніторингу з метою підвищення рівня економічної безпеки	48
Висновки до розділу 3	56
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України є загрозою суверенітету держави та її національній безпеці. Суттєві ризики за загрози створює війна і для економічної безпеки: руйнування об'єктів інфраструктури, виникнення перебоїв з постачанням енергоресурсів, руйнування логістичних потоків, ринків збуту, посилення міграційних процесів та інші. Такі умови породжують різноманітні ризики та загрози для функціонування економічної системи країни. У зв'язку з постійними загрозами суспільство шукає засоби та механізми для їх нейтралізації з метою забезпечення адекватного рівня економічної безпеки. Однією з ключових складових системи забезпечення економічної безпеки країни є фінансовий моніторинг.

Ефективна робота системи фінансового моніторингу сприятиме запобіганню фінансуванню терористичних організацій, відмиванню доходів, що є результатом злочинних дій, зменшенню рівня корупції та тіньової економіки. Узгоджена діяльність економічної системи сприятиме синергетичному ефекту, що виявиться у підвищенні рівня економічної безпеки країни. Таким чином, дослідження ролі фінансового моніторингу в забезпеченні економічної безпеки держави має велике значення.

Важливо відзначити, що проблема забезпечення економічної безпеки набула актуальності упродовж останніх десятиліть, про що свідчить значна кількість досліджень науковців, в тому числі: Білоусов Є. [11], Давиденко, Єгорова О., Приходько В., Матішак П. [13], Живко З.Б., Мазаракі А.А., Мельник Т.М. [10], Франчук В.І., Яковюк І.В., Туренко А.Ю. [8]. Дослідження сутності та особливостей здійснення фінансового моніторингу були предметом дослідження Бірюкова І.Г. [28], Дмитренко Е.С. [26], Задоя А.О., Ткаченко І.П. [27] Патюти І.М. [29] та інших, праці котрих використовувались при написанні цієї кваліфікаційної роботи. Не беручи до уваги факт наявності великої кількості наукових публікацій із вказаних тематик, вивчення забезпечення економічної безпеки країни з точки зору створення ефективної системи фінансового моніторингу залишається малодослідженим і потребує подальшого розгляду.

Написання кваліфікаційної роботи здійснювалось із використанням статистичної інформації, даних, які були отримані від Державної служби статистики та Державної служби фінансового моніторингу України, а також використано вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти, літературні джерела, інформацію, доступну в мережі Інтернет.

Мета і завдання дослідження. Метою написання кваліфікаційної роботи є проведення глибокого теоретичного дослідження та розробка практичних рекомендацій щодо місця та ролі фінансового моніторингу у системі забезпечення економічної безпеки держави. Для досягнення поставленої мети у роботі ставились та вирішувались такі завдання:

- розкрити основні концептуальні підходи до розуміння поняття «економічна безпека держави»;
- дослідити сутність фінансового моніторингу та його у забезпеченні економічної безпеки держави;
- вивчити нормативно-правове забезпечення економічної безпеки в Україні;
- провести оцінку рівня економічної безпеки України в умовах війни;
- проаналізувати результативність функціонування системи фінансового моніторингу;
- окреслити стратегічні пріоритети забезпечення економічної безпеки держави в сучасних умовах;
- запропонувати напрями вдосконалення фінансового моніторингу з метою підвищення рівня економічної безпеки.

Об'єктом дослідження є економічна система держави.

Предметом дослідження є провадження фінансового моніторингу як інструменту забезпечення економічної безпеки держави.

Методи дослідження. При проведенні наукового дослідження нами використано такі методи наукового пізнання:

- дослідження сутності поняття «економічна безпека держави», «фінансовий моніторинг» здійснювалось із використанням методу систематизації;
- при формулюванні основних ризиків та загроз економічній безпеці в умовах

війни використано метод опису;

- при побудові рисунків, діаграм та графіків застосовувався графічний метод;
- при формулюванні висновків та пропозицій застосовувався метод узагальнень.

Наукова новизна одержаних результатів:

- удосконалено рекомендації щодо підвищення економічної безпеки країни шляхом розробки та впровадження антилегалізаційних заходів на різних рівнях економіки. Впровадження запропонованих заходів сприятиме зменшенню можливості використання фінансових установ для відмивання коштів, збільшить довіру до держави, що позитивно вплине на загальний рівень економічної безпеки країни.

Основний зміст роботи. Перший розділ кваліфікаційної роботи присвячено дослідженню понять «економічна безпека держави» та «фінансовий моніторинг», розкрито роль фінансового моніторингу у забезпеченні економічної безпеки держави, окреслено структуру національної системи фінансового моніторингу.

У другому розділі проведено аналіз показників економічної безпеки та результативності проведення фінансового моніторингу. Проаналізовано вплив війни на рівень економічної безпеки держави та поширення легалізаційних процесів.

У третьому розділі викладено пропозиції щодо поліпшення роботи системи фінансового моніторингу з метою зміцнення економічної безпеки держави. Також проведено аналіз досвіду Ізраїлю щодо забезпечення економічної безпеки держави в умовах війни.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (54 найменування на 6 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 66 сторінок, із них основний текст – 59 сторінок, які містять 1 таблицю та 12 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Концептуальні підходи до розуміння поняття «економічна безпека держави»

Економічний суверенітет визначається як ключовий аспект політичної незалежності держави та її національної безпеки. Пандемія Covid-19 та російська агресія проти України викликали повернення до обговорення питань щодо забезпечення економічного суверенітету та економічної безпеки не лише у країнах, де існує скептицизм стосовно глобалізації (наприклад, у Франції), але й у інших країнах світу. Економічна безпека стає важливим компонентом національної безпеки будь-якої держави, незалежно від її політичних та соціально-економічних моделей [1]. У загальному розумінні економічна безпека означає здатність держави забезпечувати економічне процвітання суспільства у будь-яких обставинах. У країнах Заходу поняття національної безпеки традиційно пов'язане з сильними соціальними та моральними цінностями, верховенством права, стабільністю уряду, соціальним, політичним та економічним інститутами, а також лідерством, а також готовністю до захисту держави та захисту національних інтересів за її межами військовими засобами. У XXI столітті перед США, а також іншими провідними державами світу, виникає питання щодо переосмислення змісту національної безпеки в сучасному складному, взаємозалежному та нестабільному світі, щоб залишатися на вершині [2]. Це питання виникає, зокрема, через те, що США більше не контролюють жодного засобу виробництва, залежать від нестабільних країн у питанні постачання енергоносіїв або цін на них і, більше того, перетворилися на найбільшу націю-боржника. В цьому контексті для американського та інших урядів, а також експертного середовища, виникає питання щодо того, яким чином

наповнити це поняття, щоб визначити контури реалістичної та ефективної політики економічної безпеки.

У повсякденному житті під «безпекою» зазвичай мається на увазі відсутність небезпеки. Однак таке розуміння безпеки піддається критиці науковцями, оскільки практично неможливо визначити стан, коли б будь-який ризик, загроза або виклик абсолютно відсутній [3, с.210]. Незважаючи на значний інтерес до проблем безпеки, поки не сформовано уніфікованого, структурованого понятійного апарату, який, залежно від намірів дослідників, представляв би широке або вузьке розуміння проблеми [4]. Поняття економічної безпеки використовується у західній юридичній науці досить обмежено й не послідовно. Відповідний напрям досліджень, наприклад у США, почав розроблятися під час Великої депресії і після неї, але поступово втратив актуальність протягом другої половини ХХ століття, хоча окремі публікації можна було знайти й у цей період [5]. Проблематика економічної безпеки набула більшого поширення на пострадянському просторі, зокрема в Україні, а також у країнах Східної Європи, таких як Польща, Чехія, Угорщина. У ХХІ столітті підходи до визначення змісту економічної безпеки держави зазнали змін.

В умовах глобалізації та і економічної інтеграції України у світове господарство, поняття економічної безпеки стає складним та неоднозначним, а тому важким для точного визначення і концептуального розуміння. Терміни «економічна війна» [6, 7], «економічний суверенітет» [8, 9, 10, 11,] та «економічна безпека» [8, 12, 13] стають все більш важливими в стратегічному мисленні та політичному дискурсі, поруч із «вільною торгівлею» та «вільною конкуренцією», які раніше були основними пріоритетами національної економічної політики розвинених країн.

Неоднозначність поняття «національна безпека» та її складових, зокрема економічної безпеки, впливає з широкого спектру значень категорій безпеки, що складно узагальнити і однозначно визначити [14]. Це створює труднощі для тих, хто відстежує стан національної безпеки, зокрема її економічної складової. Наукова спільнота в процесі вивчення проблем безпеки розробила багато

визначень безпеки, які розглядають її як стан або безперервний процес з можливістю різноспрямованого розвитку (прогресивного або регресивного).

У дослідженнях безпеки велика увага приділяється класифікації типів безпеки. Автори визначають різні аспекти безпеки залежно від критеріїв, таких як:

- сфера застосування: глобальна, міжнародна, регіональна та національна безпека;

- відношення до держави: внутрішня та зовнішня безпека;

- об'єкт дослідження: державна, військова, економічна, енергетична, екологічна, інформаційна та інші аспекти безпеки.

Особливе значення серед цих аспектів має економічна безпека держави, яку слід розглядати як основний елемент, ядро національної безпеки. Тема визначення економічної безпеки завжди привертала увагу дослідників у галузі економіки та національної безпеки. Особливий інтерес викликають наукові дослідження польського вченого К. Ксежопольські, який розглядає чотири підходи до визначення:

- *підхід, що базується на загрозі національній економіці.* Цей підхід передбачає взаємозв'язок різних видів загроз та їхній вплив на економічну безпеку держави, наприклад, коли загрози у військовій, енергетичній, демографічній, соціально-політичній сферах перетинаються з економічними. За такого підходу економічна безпека може тлумачитися як стан, при якому ризики активізації факторів та процесів, які можуть загрожувати нормальному функціонуванню економіки та сталому зростанню, залишаються в межах прийняттого діапазону. Це означає, що загрози, такі як військові, енергетичні, демографічні, соціально-політичні та інші, можуть впливати на економічну ситуацію країни. Важливо зауважити, що в такій ситуації ефективна економічна політика держави відіграє ключову роль;

- *підхід, що стимулює недержавні (комерційні) суб'єкти до дій,* які створюють зовнішні фактори безпеки, співпадають зі стратегічними інтересами держави;

- підхід, який поєднує загрози і можливості. Окрім розгляду загроз, цей підхід враховує фактори, що стимулюють взаємодію для протидії загрозам і поліпшення економічної безпеки, наприклад, початок економічного інтеграційного процесу чи використання спільної критичної інфраструктури;

- підхід, який акцентується на здатності держави ефективно функціонувати. Розгляд економічної безпеки на прикладі конкретних країн з метою захисту їхніх національних інтересів. Другий підхід полягає у дослідженні економічної безпеки з використанням аналізу певної моделі економічної політики держави, таких як ліберальна, патерналістична, соціалістична і т. д. [15].

Хоча різні визначення економічної безпеки, які можна знайти у літературі, відрізняються за формулюванням, вони всі переслідують загальну мету – забезпечення можливості розвитку економіки країни. У структурі економічної безпеки виділяють операційний аспект та аспект, що пов'язаний з розвитком. Операційний аспект передбачає вивчення того, наскільки виклики, ризики та загрози впливають на повсякденне функціонування національної економіки та її здатність виконувати основні функції. Він також аналізує, як економіка може задовольнити потреби у разі виникнення будь-яких інших загроз або викликів безпеки протягом певного періоду часу. Аспект, пов'язаний з розвитком, охоплює умови, які забезпечують здатність до безперервного розвитку в економічних та соціальних сферах. Він також враховує, наскільки держава здатна зберігати та покращувати свої економічні позиції на регіональному та глобальному рівнях. Даний аспект економічної безпеки набуває особливого значення для України в контексті дотримання економічної складової Копенгагенських критеріїв для членства в Європейському Союзі [16, с. 119].

До недавнього часу політика економічної безпеки у розвинених країнах, особливо на Заході, була переважно оборонною. Вона займалася захистом від загроз у сфері оборонної економіки, а також контролювала аспекти торгівлі та інвестицій, які могли становити загрозу національній безпеці. Наприклад, це

включало експорт зброї або інвестиції іноземних організацій у військове виробництво інших країн, а також контроль за кібербезпекою і захистом даних.

Упродовж 2017-2022 рр., вектор політики економічної безпеки розвинених країн зазнав змін. Вони перейшли до розробки та посилення наступальної політики, включаючи фінансові обмеження, організовані бойкоти, заморожування активів, економічні санкції, стримування та реагування на економічний примус, заборони на торгівлю, технології та подорожі, ембарго, зони, заборонені для польотів або пересувань, блокади, а також посилення стійкості ланцюгів постачання [17]. Це пов'язано з тим, що руйнація сучасного міжнародного порядку спонукає держави віддавати перевагу захисту своїх власних інтересів перед колективними вигодами.

Багатосторонній економічній дипломатії, що реалізується в рамках міжнародних фінансових інституцій, таких як Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку, СОТ, і глобальних самітів, таких як G7, G20, відводиться важлива роль у реалізації цієї політики [18, 19]. Ця тенденція в розвитку політики економічної безпеки спостерігається також в Україні останнім часом.

Отже, економічна безпека представляє собою одне з найбільш динамічних напрямів політики, чий обсяг швидко зростає. Україна активно включає проблематику економічної безпеки як ключовий елемент у парадигму національної безпеки ще з перших років незалежності, що привертає значну увагу вітчизняних експертів та науковців. Об'єктивний аналіз поточного стану вітчизняної економіки та її перспектив після війни підштовхнув українську владу до формування нової стратегії економічної безпеки, яка спрямована на модернізацію економіки України. Основні принципи цієї нової економічної політики визначаються перш за все положеннями Угоди про асоціацію [2], а також положеннями Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» (2017 р.) [21] та Стратегії національної безпеки України (2020 р.) [22]. Усвідомлюючи, що в Україні стикаються з новими викликами і загрозами, які мають все більш складний характер, Кабінет Міністрів України та Рада національної безпеки і оборони України вирішили вжити більш амбіційних і

масштабних заходів у цій сфері. В результаті, у 2021 році було розроблено і схвалено Національну економічну стратегію на період до 2030 року [2] та Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року [24].

Головна мета полягала у забезпеченні захисту економічної, наукової та технологічної спадщини від розкрадання і шпигунства, при цьому не обмежуючи відкритість вітчизняної економіки для міжнародної торгівлі та іноземних інвестицій. Ситуація ускладнюється головним чином через процес глобалізації та регіональної інтеграції, які знищують багато економічних, цифрових та технологічних бар'єрів. У цих умовах економічна безпека держави вимагає коригування та введення певних обмежень для захисту цінного майна, оскільки ринкові механізми саморегулювання та чесна конкуренція не завжди гарантуються, і національні стратегічні інтереси можуть бути під загрозою. Тому, якщо певна компанія або технологія, що вважаються стратегічними активами держави, потрапляють під інтереси іноземців, уряд та відповідні органи використовують усі наявні засоби для захисту своїх суверенних прав та національних інтересів.

Важливо відзначити, що забезпечення економічного суверенітету та безпеки не може обмежуватися лише оборонною стратегією держави. Розвиток внутрішніх економічних можливостей через стратегію промислового завоювання, особливо в галузях з високими технологічними потенціалами, є не менш важливим напрямом. Російська агресія значно ускладнила проведення економічної політики та забезпечення економічної безпеки держави. Незважаючи на це, Україна може взяти на озброєння досвід інших країн, зокрема Франції, які використали кризу для прискорення трансформації своєї економіки з метою зробити її більш конкурентоздатною, стійкою та незалежною [25].

1.2.Сутність фінансового моніторингу та його у забезпеченні економічної безпеки

В сучасних умовах економічної нестабільності в Україні, коли відзначається високий рівень невизначеності у зовнішньому середовищі та загострення конкуренції, стає все більш важливою роль економічних методів управління, зокрема фінансового моніторингу. Фінансовий моніторинг відіграє ключову роль у системі управління різними рівнями економіки держави, надаючи об'єктивну та своєчасну інформацію про зміни як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі, що стосується об'єкта управління. Це необхідно для прийняття ефективних управлінських рішень, оскільки динаміка досліджуваних явищ вимагає розгляду їх у динаміці, відстеження негативних тенденцій та проведення вчасних коригувань.

Однією з актуальних проблем для України є створення ефективної системи фінансового моніторингу, яка сприятиме соціально-економічному розвитку країни, реформуванню державної системи соціального захисту населення та забезпеченню належного рівня економічної безпеки держави.

У наукових дослідженнях можна відзначити різноманітні тлумачення визначення «фінансовий моніторинг» (далі – фінмоніторинг), аналізуючи які можна окреслити два основні підходи до його розуміння:

- трактування «фінмоніторингу» як важливої складової сфери фінансового контролю. Так. Е. Дмитерко вважає, що «фінансовий моніторинг представляє собою особливу форму фінансового контролю, який здійснюють вповноважені державою установи та органи. Цей процес передбачає відстеження, фіксацію та облік фінансових операцій, які відповідають критеріям сумнівності, аналіз одержаної даних про сумнівні фінансові операції з метою виявлення схем та механізмів відмивання коштів» [26]. А. Задоя та І. Ткаченко під фінансовим моніторингом розуміють «специфічну форму фінансового контролю, оскільки його мета полягає у ідентифікації та фіксації фінансових операцій, що можуть

бути пов'язані із відмиванням коштів. Фінмоніторинг, як специфічний вид контролю здійснюється із застосуванням методів спостереження та перевірки. Об'єктом фінмоніторингу виступають фінансові операції, які відслідковуються на предмет їх законності, доцільності, достовірності та економічної ефективності»[27].

- розгляд «фінанмоніторингу» як системи постійного спостереження, спрямованої на прогнозування ризиків, пов'язаних з відмиванням грошей. І. Бірюков фінансовий моніторинг розглядає як «систему стеження за основними результатами фінансової діяльності підприємства в умовах постійно змінюваної кон'юнктури фінансового ринку» [28]. Подібною думки притримується І.Панюта, який дану категорію розглядає як «певний вид фінансового контролю, який передбачає постійне стеження, що дозволяє прогнозувати ризики, пов'язані з легалізацією коштів» [29].

Україна має основний закон, що регулює антилегалізаційні питання – це Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [30] (далі – Закон про фінмоніторинг). Цей закон встановлює сутність та структуру системи фінансового моніторингу, що має головним завданням контроль та запобігання проведенню операцій, спрямованих на легалізацію доходів, одержаних незаконним шляхом. В цьому ж законі термін «фінансовий моніторинг» розглядається через призму термінів «державний фінансовий моніторинг» та «первинний фінансовий моніторинг», але обидва їх спрямовано на запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом (рис.1.1).

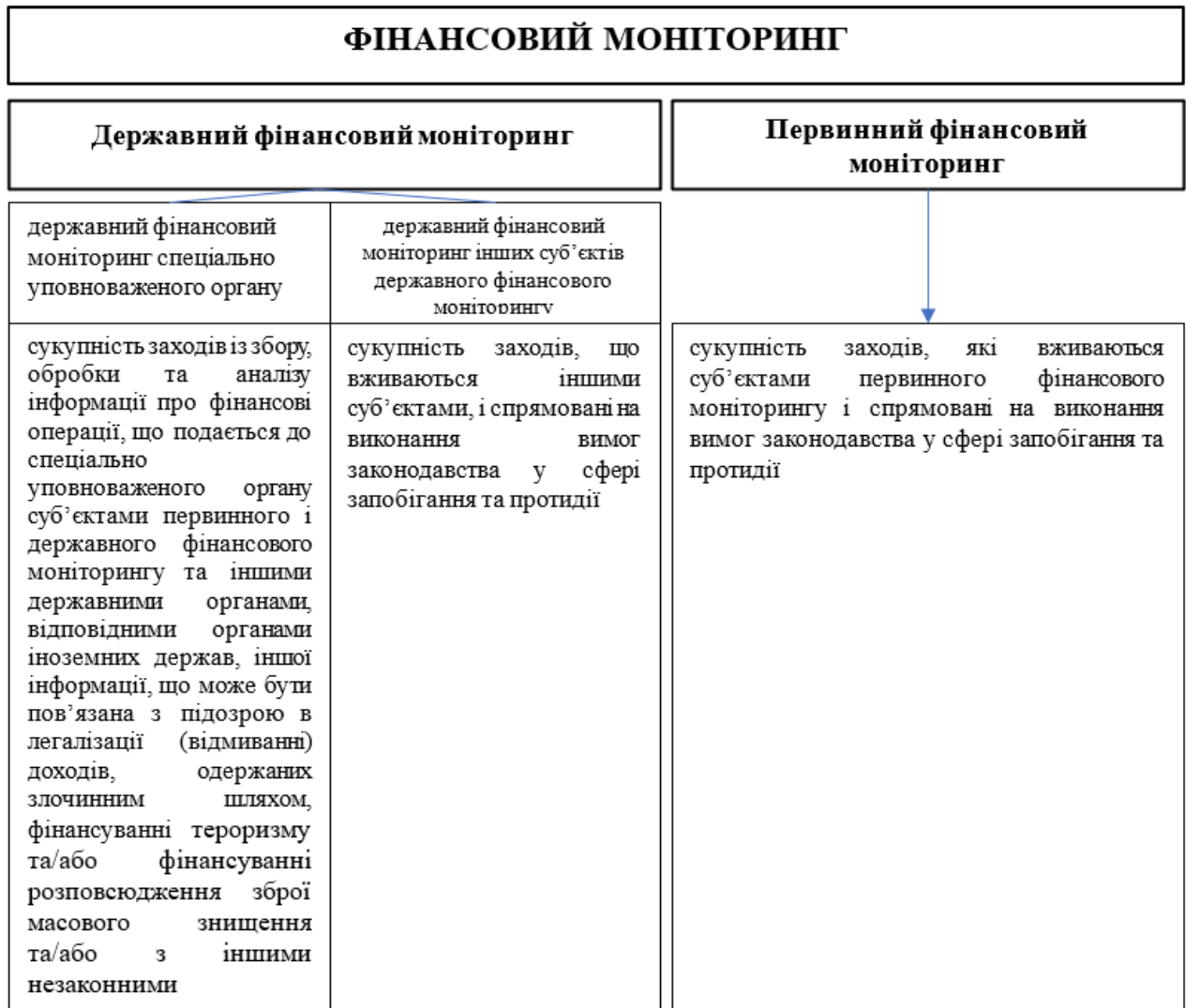

Рис. 1.1. Види фінансового моніторингу

Джерело: складено автором за [30]

Система фінанмоніторингу в Україні є дворівневою – перший рівень первинний фінмонсторинг, на другому – державний. Державний фінансовий моніторинг здійснюється суб'єктами державного фінансового моніторингу (далі – СДФМ) (рис. 1.2).

Основна мета первинного фінмоніторингу полягає в тому, що суб'єкти, які його проводять, мають прямий контакт з особами, які можуть бути дотичними до легалізаційних процесів. СПФМ мають змогу точно ідентифікувати таких осіб,

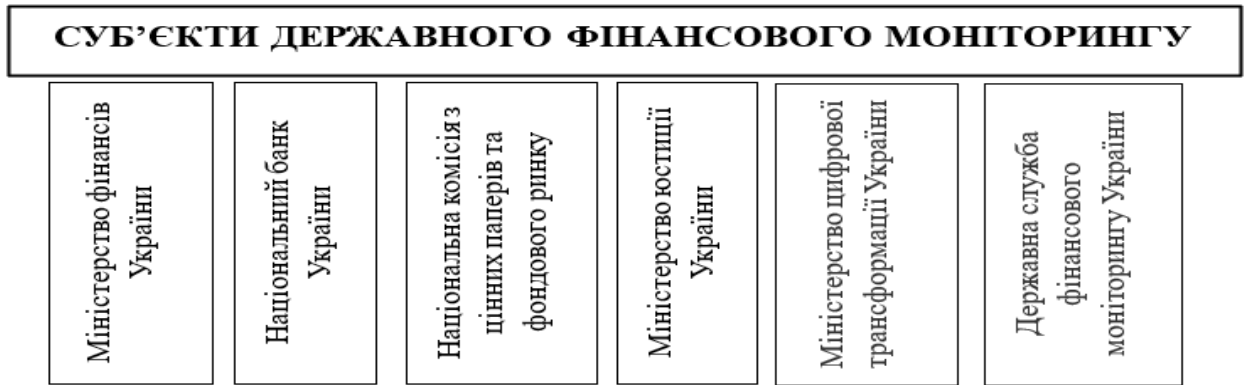

Рис. 1.2. Суб'єкти державного фінансового моніторингу

Джерело: складено автором за [30]

досліджувати їх діяльність та вести облік підозрілих осіб та відомостей про їх учасників. СПФМ та їх відповідні СДФМ представлено на рис. 1.3.

Фінансовий моніторинг є конкретною формою фінансового контролю, ефективність якого визначається не кількістю виявлених порушень, а кількістю упереджених фінансових зловживань. Зупинити та попередити незаконну фінансову діяльність можна шляхом проведення контрольних та перевірочних заходів перед або під час здійснення фінансових операцій.

Проблема легалізації доходів має не лише фінансовий, але й соціальний вимір, оскільки доходи можуть приховуватися не лише для ухилення від оподаткування, а й отримані злочинним шляхом через торгівлю наркотиками, зброєю, работоргівлю тощо. Таким чином, тінізація доходів породжує не лише значні фінансові проблеми, такі як недоотримання коштів державними та місцевими бюджетами, але й загострює соціальну проблему - здійснення заборонених видів діяльності.

Система фінансового моніторингу в Україні спрямована на протидію легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму. Залежно від суб'єктів, які здійснюють фінансовий моніторинг, вона поділяється на два рівні: первинний та державний. Державний фінансовий моніторинг проводять державні уповноважені органи. Проте для подолання злочинності у сфері фінансів одним лише державним органам не вдасться впоратися з цим завданням, тому є об'єктивна необхідність у проведенні первинного фінансового

Міністерство фінансів України	Національний банк України	Міністерство юстиції України	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	Міністерство цифрової трансформації України
<p>суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна</p> <p>-суб'єкти господарювання, які проводять лотереї або будь-які інші азартні ігри, -суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, -аудитори, аудиторські фірми, фізичні особи-підприємці, які надають послуги з бухгалтерського обліку</p>	<p>банки</p> <p>платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем</p> <p>страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи</p> <p>оператори поштового зв'язку, інші установи, які надають послуги з переказу коштів (поштового переказу) та здійснення валютних операцій</p>	<p>Суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги (крім осіб, що надають послуги в рамках трудових правовідносин)</p> <p>адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально</p> <p>нотаріуси, суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги</p>	<p>професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів), крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку</p> <p>товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами</p>	<p>постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів</p>
Державна служба фінансового моніторингу України				

Рис. 1.3. Суб'єкти фінансового моніторингу [30]

моніторингу, яким займаються фінансово-кредитні інститути та спеціально призначені суб'єкти першого рівня фінансового моніторингу.

1.3. Нормативно-правове забезпечення економічної безпеки в Україні

Однією з ключових сфер розвитку будь-якої країни є створення тісного зв'язку між її прогресом та безпекою. Розвиток суспільних відносин та забезпечення безпеки визначаються як взаємопов'язані аспекти суспільного життя. Ключовим принципом в конституційно-правовій моделі соціальної держави є визнання обов'язку держави забезпечити громадянам можливість розвитку та досягнення економічної незалежності. З цього випливає зобов'язання держави гарантувати фінансову підтримку особам, які через вік, стан здоров'я або інші обставини, не залежні від них, не можуть працювати та не мають достатнього доходу для проживання для себе та своєї сім'ї.

Незважаючи на те, що Конституція України [31] оголошує державу соціальною та правовою та містить повний перелік прав людини відповідно до міжнародних стандартів, методи реалізації функцій соціальної держави у контексті фінансової безпеки не знайшли розгорнутого та чіткого закріплення в Основному законі. Однією з основних проблем у втіленні Конституції України під час формування державної фінансової політики є часте ігнорування вимоги про те, що конституційна норма є обов'язковою на всіх рівнях.

Основним стратегічним документом, що регулює розвиток системи забезпечення національної та економічної безпеки України, є Стратегія національної безпеки України. Вивчення загальних концептуальних положень Стратегії національної безпеки України дозволило визначити, що в ній проведено аналіз внутрішніх і зовнішніх загроз національній безпеці та стратегічних ризиків, а також визначено принципи забезпечення національної безпеки.

Загалом серед джерел забезпечення економічної безпеки варто відзначити законодавство. Особливо важливе місце в системі правових актів належить законам України «Про національну безпеку України» [32] і «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [33], де зазначено, що безпека в економічній сфері України є невід'ємною частиною загальної національної безпеки.

У структурі забезпечення економічної безпеки України можна виділити три рівні правового регулювання:

На першому рівні розташована Конституція України, яка встановлює систему державних органів, їх повноваження та механізми взаємодії.

На другому рівні розташовані закони, які можна умовно розділити на чотири складові:

- закони, що регулюють функціонування суб'єктів господарської діяльності та фінансової системи держави, наприклад, «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність» та інші.

- закони, що регулюють організацію, діяльність та повноваження державних органів та інститутів, що забезпечують фінансову безпеку, наприклад: «Про бюро економічної безпеки», «Про Національну поліцію», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню зброї масового знищення»;

- закони, що безпосередньо регулюють організацію забезпечення фінансової безпеки, такі як «Про національну безпеку України», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки в Україні»;

- закони, які встановлюють відповідальність за порушення (невиконання) законодавства у сфері забезпечення фінансової безпеки України, такі як Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення.

У сфері безпосереднього регулювання управління фінансовою безпекою та формування відомчих актів ключову роль відіграють акти Кабінету Міністрів України [34]. Ці урядові акти мають наступні особливості:

- вони охоплюють різноманітні сфери діяльності та мають міжгалузевий характер;

- мають найвищий рівень нормативності серед виконавчих актів;

- прямо пов'язані з законами і підпорядковані їм;

- їх дія поширюється на всю територію країни та є обов'язковими для виконання;

- існують паралельно з постановами, які затверджують положення та інші загально-нормативні документи.

Нормативні акти міністерств мають особливе значення в системі правових актів, оскільки вони відображають статус та функції відповідного виконавчого органу, а також регулюють більш конкретні та оперативні аспекти. Ці акти характеризуються широким спектром застосування, конкретністю та детальністю регулювання суспільних відносин, а також високим рівнем динамічності. Вони можуть містити норми, що конкретизують та організовують процесуальні аспекти [35].

В силу конституційного принципу поділу влади, виконавчі органи здійснюють практичне втілення законів та інших правових актів, виконуючи виконавчу та розпорядчу діяльність. Вони діють в межах підзаконної компетенції та мають право на самостійність у виконанні повноважень. Також вони мають конституційне право розв'язувати конфлікти компетенції через Конституційний Суд України.

Нормативні акти центральних органів виконавчої влади включають всі основні характеристики, які властиві нормативним актам загалом. Вони не підлягають вилученню, як, наприклад, при визначенні «приватних» або «іменних» законів. Однією з особливостей таких актів є їхня здатність повністю регулювати питання, що належать до компетенції відповідного

органу, у відміну від закону, які не завжди призначені для матеріально-правової конкретизації.

Для України одним з нових напрямів у сфері забезпечення фінансової безпеки стала боротьба з легалізацією злочинних доходів та фінансуванням тероризму. Україна є учасником багатьох міжнародних угод з цих питань. Важливий внесок у формування правової бази для протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму здійснюють резолюції Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй та рекомендації Міжнародної групи з протидії відмиванню грошей (ФАТФ), у якій Україна є повноправним членом.

Один з центральних нормативно-правових документів, який регулює забезпечення фінансової безпеки України, – це Стратегія економічної безпеки України. Цей документ є базою для реалізації програм з досягнення мети та завдань у галузі фінансової безпеки країни.

Удосконалення системи нормативно-правового регулювання економічної безпеки включає ряд складних кроків:

- найперше, це вимагає досягнення максимально повного та правильного розуміння правових норм шляхом забезпечення доступної правової інформації та впровадження системи поетапної юридичної освіти та правового виховання;

- важливим є правильне роз'яснення та тлумачення правових норм, що може бути досягнуто офіційним закріпленням існуючих правил та встановленням нових засобів тлумачення;

- налагоджений механізм застосування правових актів з їхньою юридичною чинністю є також необхідним;

- важливим етапом є прийняття комплексу заходів для вирішення колізійного права;

- ефективність правових актів також залежить від загального рівня законності у сфері фінансової діяльності в країні.

Отже, нормативне забезпечення економічної безпеки є повним. Проте зміна викликів та загроз (військова агресія, перерозподіл світопорядку) потребує його постійного вдосконалення.

Висновки до розділу 1

У сучасних умовах, забезпечення економічної безпеки держави стає крайньою необхідністю. Однак, аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних учених виявив розбіжність у розумінні сутності поняття «економічна безпека держави». Ця різноманітність ускладнює розробку єдиної методики оцінки індикаторів економічної безпеки та впровадження заходів її забезпечення.

Важливим аспектом у забезпеченні економічної безпеки держави є боротьба з економічною злочинністю та відмиванням коштів, що отримані злочинним шляхом. Фінансовий моніторинг є одним із засобів, що забезпечують економічну безпеку держави. Згідно з Базовим Законом, існують два види фінансового моніторингу – первинний та державний. Система фінансового моніторингу України складається із спеціально уповноваженого органу – Державного фінансового моніторингу України, а також суб'єктів, які здійснюють первинний та державний фінансовий моніторинг.

Забезпечення економічної безпеки держави здійснюється на основі сформованої нормативно-правової бази. Основний закон України визначає забезпечення економічної безпеки як одне з найважливіших завдань держави. Всі нормативні акти можна розділити на чотири групи: акти, які закладають правову основу забезпечення економічної безпеки; акти, які регламентують окремі напрямки забезпечення економічної безпеки; стратегічні документи забезпечення економічної безпеки; правові акти, спрямовані на забезпечення сталого розвитку економічної системи.

Нормативно-правове регулювання здійснення фінансового моніторингу в Україні базується на Базовому Законі, який визначає суб'єктів фінансового моніторингу, операції, що підлягають фінансовому моніторингу, операції ідентифікації та верифікації клієнтів, а також впроваджує ризик-орієнтований підхід до перевірки клієнтів та операцій.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

2.1. Оцінка рівня економічної безпеки України в умовах війни

Економічна безпека визначається як здатність національної економіки до збереження стійкості та захищеності від різноманітних внутрішніх та зовнішніх загроз. Високий рівень економічної безпеки є свідченням високого рівня конкурентоспроможності країни у світовому співтоваристві та є свідченням стійкості економічної системи та її здатності до розвитку. Вона також передбачає здатність забезпечувати високу конкурентоспроможність у міжнародному економічному середовищі, а також стабільний та збалансований розвиток. Оцінка стану національної економіки та ефективності економічної політики держави повинна передбачати постійного моніторингу стану рівня економічної безпеки та її основних індикаторів.

З урахуванням збільшення числа та інтенсивності дії загроз, спричинених повномасштабною військовою агресією російської федерації проти України, стають важливими розробка та впровадження політики щодо протидії цим ризикам. У перші місяці повномасштабного вторгнення достатній стан економічної безпеки України забезпечувався наявними до початку конфлікту резервами стійкості, консолідацією зусиль суспільства, самоорганізації та єдності громадян та отриманню міжнародної підтримки.

Проте з появою перспективи тривалої війни, бойові дії почали безпосередньо впливати на стан економіки країни через цілеспрямовані атаки на об'єкти критичної інфраструктури, виснаження резервів підприємств та населення та підприємств, волатильністю диспропорцій в економіці, застосуванням гібридних інструментів ворогом. Сказане вище підкреслює необхідність розробки та впровадження державної політики щодо

нейтралізації (або ж мінімізації) ризиків шляхом здійснення оперативного моніторингу наявних через війну викликів та загроз економічній безпеці та оцінці отриманих результатів.

На початок 2024 р., територія України перебуває під нападом з боку країни агресорки, що підкреслює важливість забезпечення економічної безпеки. Для оцінки цієї безпеки слід аналізувати стан та розвиток економіки країни, зокрема, враховуючи міграційні процеси українців під час повномасштабного вторгнення. Для ілюстрації, опираємося на дані опитування [36] за період з 28.02.22 р. по 30.12.22 р. щодо міграційних процесів в Україні (рис.2.1).

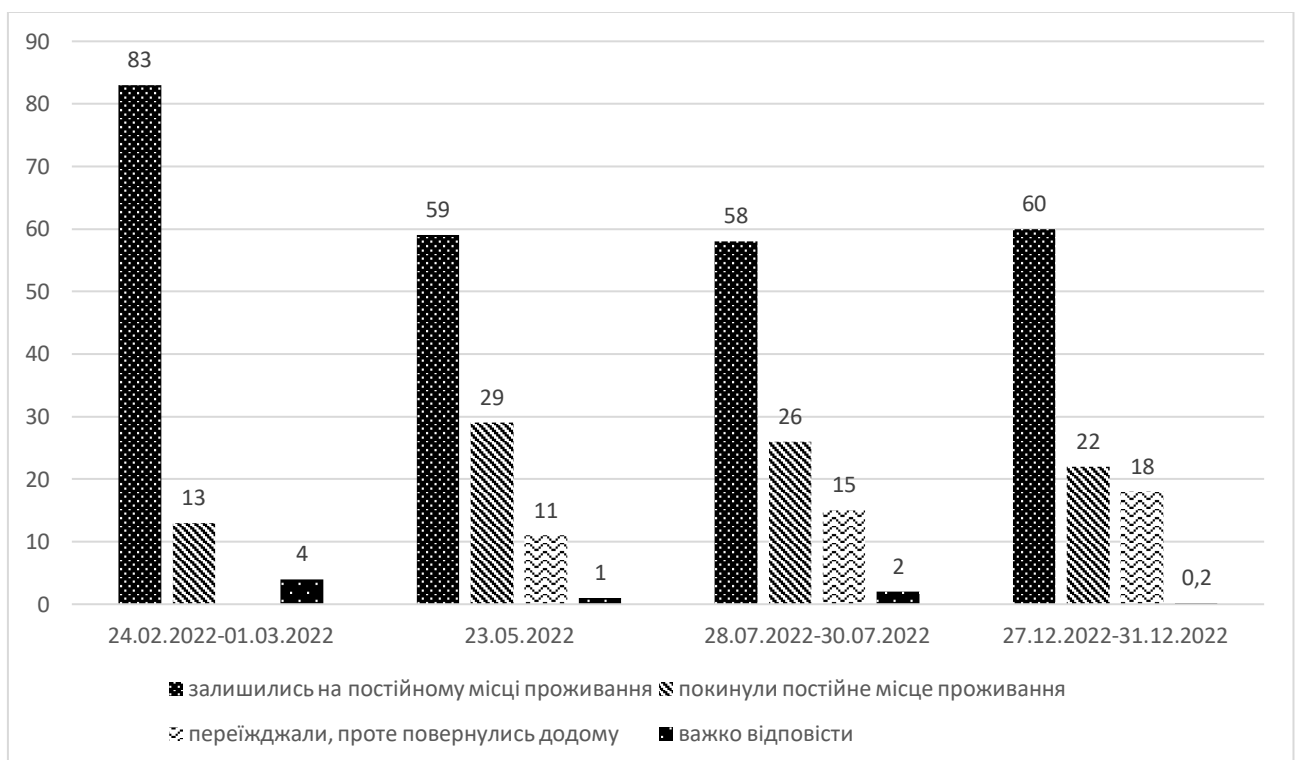

Рис. 2.1.Результати опитування населення щодо міграційних процесів упродовж 2022 р.,%

Джерело: складено автором за даними [36], [37]

Аналіз представлених даних дозволяє зробити висновок, що з початком повномасштабного вторгнення 24.02.2022 р., міграційні процеси в Україні відзначилися новими тенденціями. У 2022 р. 18% українців були змушені залишити свої домівки та переселитися на безпечні території або шукати притулок у інших країнах світу. Внутрішня міграція особливо активізувалася

в напрямку західної України, де мешканці внутрішньо переміщені особи (ВПО) намагалися знайти притулок.

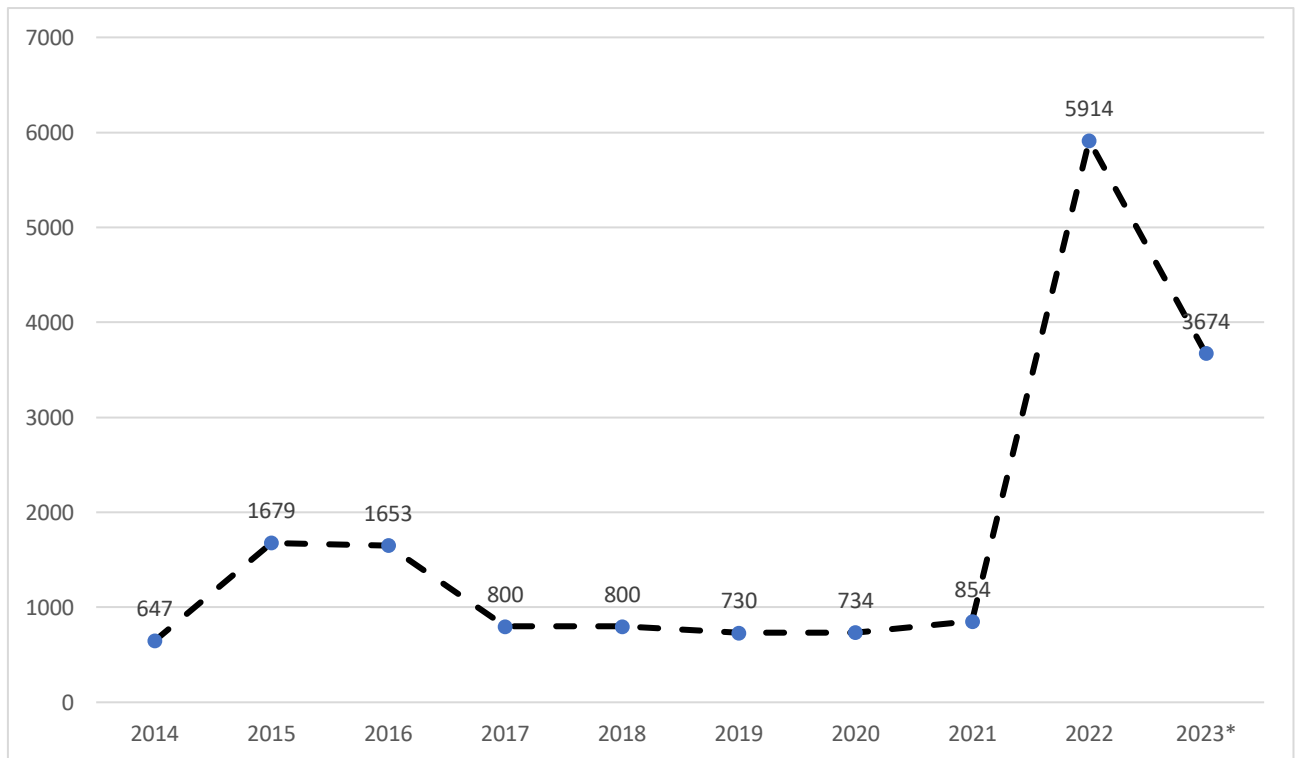

Рис. 2.2. Число внутрішньо переміщених осіб в Україні упродовж 2014-2023 рр., тис. осіб

*дані за 2023 р. станом на 23 вересня 2023 р. [38]

Наведені на рис.2.2 дані також підтверджують вразливість інтегрального показника економічної безпеки, який підвищився під час війни в 2014 році та ще більше при повномасштабному вторгненні в 2022 р. За наданими даними, спостерігається значне зменшення експорту товарів у 2022 р., що досягло від'ємного значення (-52,1%) до кінця року, особливо через обстріли та інші дії агресора. Щодо імпорту, спостерігалось зростання, зокрема товарів для відновлення критичної інфраструктури та Збройних Сил України (ЗСУ) (рис. 2.3).

Незважаючи на важливість міграційних процесів та зовнішньої торгівлі, ключовим показником економічної безпеки залишається валовий внутрішній продукт (ВВП), який відображає рівень виробництва, економічного зростання, структуру економіки та життєвий рівень населення. ВВП є важливим макроекономічним показником для оцінки економічного стану країни.

Динаміку номінального та реального ВВП України упродовж 2017-2023 рр. наведено в таблиці 3.1.

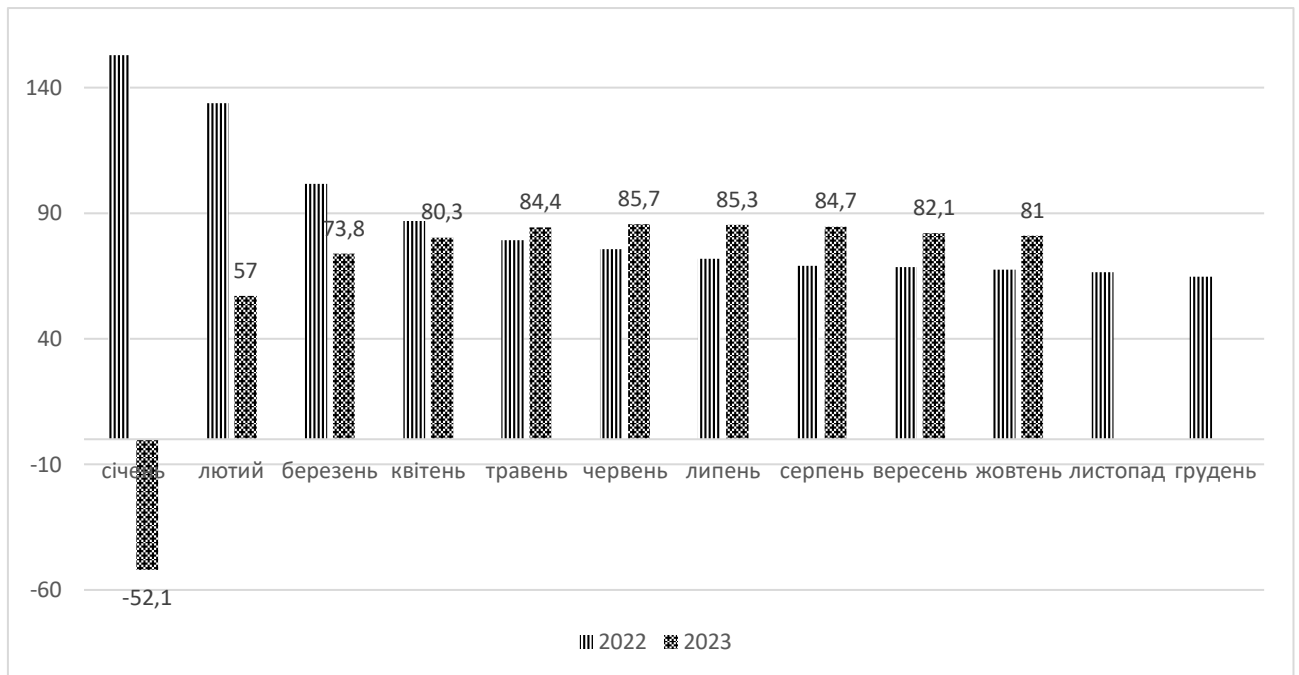

Рис. 2.3. Темпи експорту товарів упродовж 2022-2023 рр., %

Джерело: складено автором за [39]

За наведеними даними в таблиці 2.1 за останні 6 років спостерігається зростання різниці між реальним та номінальним ВВП, що свідчить про прогресуючу інфляцію в країні.

Таблиця 2.1

Обсяги номінального та реального ВВП України упродовж 2017-2023 рр.
(млн. грн.)

Роки	Обсяг ВВП		Відхилення номінального ВВП від реального	
	номінальний (у фактичних цінах)	реальний (у цінах попереднього року)	абсолютне (млн.грн.)	відносне, %
2017	2982920	2445587	-537333	-18%
2018	3558706	3083409	-475297	-13,40%
2019	3974564	3675728	-298836	-7,50%
2020	4194102	3818456	-375646	-9%
2021	5459574	4363582	-1095992	-20,10%
2022	5131028	3865780	-1325248	-25,50%
2023	5-5,5%*

Джерело: [39, 40*]

Інфляція має негативний вплив на всі аспекти життя населення та інноваційну діяльність країни. Необхідні заходи включають підвищення мінімальної заробітної плати, пенсій, прожиткового мінімуму, зниження податків та інші. Дані в таблиці 3.1 свідчать про відсутність економічної стабільності, погіршення рівня життя населення і, як наслідок, зниження показника економічної безпеки.

Економічна безпека є гарантом основи стабільності та розвитку країни у всіх сферах: соціальній, політичній, економічній. Перед повномасштабним вторгненням Україна вже постраждала від світової пандемії COVID-19, що негативно вплинуло на її економічну безпеку. Починаючи з 24.02.2022 р., з початком повномасштабного вторгнення, резерви України почали спрямовуватися на фінансування військових потреб, забезпечення біженців та інше. Це ще більше погіршило стан економічної безпеки України. Зовнішнє фінансування бюджету України стало фактом і додатково знизило показник економічної безпеки. З 2020 р. економічний стан країни вважається незадовільним (41%) з постійними коливаннями та нестабільністю.

У період з 2022-2023 рр. Національний інститут стратегічних досліджень провів дослідження щодо сучасних загроз економічній безпеці України, як показано на рис.3.4.

Поданий аналіз вказує на те, що найбільший вплив на економічну безпеку України зумовлений зростанням дефіциту державного бюджету, збільшенням державного боргу та підвищенням інфляції. Отже, у висновках стосовно основних проблем та ризиків, що стосуються економічної безпеки, можна виділити кілька ключових аспектів [41-42]:

- зниження економічної активності: воєнні дії призводять до зменшення обсягів виробництва та обмеження ринків збуту через спад попиту, що може призвести до зниження виробництва, збільшення безробіття та загального погіршення економічної активності.

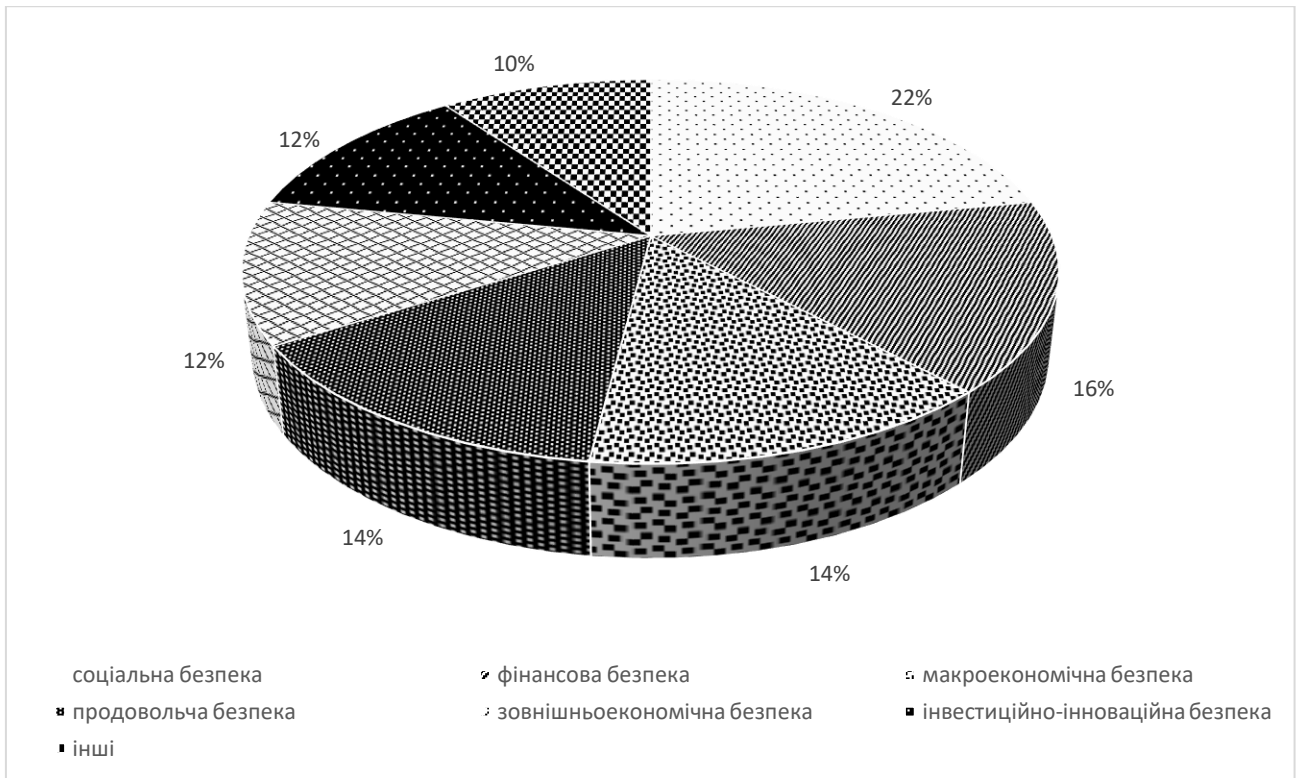

Рис. 2.4. Результати опитування щодо викликів та загроз основним складовим економічної безпеки України у 2023 р., %

Джерело: [43]

- руйнування інфраструктури: воєнні дії призводять до руйнування економічно важливої інфраструктури, такої як дороги, мости, електростанції та інші об'єкти;

- погіршення фінансової стійкості: витрати на військові операції та відшкодування збитків призводять до значного зростання бюджетного дефіциту та збільшення загального рівня боргу, що порушує фінансову стійкість країни;

- збільшення інфляції: витрати на військові потреби та відновлення інфраструктури призводять до збільшення інфляційних тисків, що негативно впливає на споживчі ціни та життєзабезпечення населення;

- економічна нестабільність: воєнні конфлікти створюють невизначеність і ризики, що призводять до недовіри бізнесу та інвесторам, зменшуючи інвестиції та відтік капіталу і загрожуючи економічній стабільності;

- соціальні проблеми: війна призводить до значного зростання соціальних проблем, таких як біженці, безпритульність, зниження якості життя та інші. у сукупності ці чинники і визначають загальний стан економіки;

В умовах таких викликів доцільно акцентувати увагу не лише на військовій складовій, але й на розробці стратегій для відновлення економіки та забезпечення стійкості у період після конфлікту. Ефективне управління ресурсами, стимулювання інвестицій та проведення реформ можуть мати важливе значення для відновлення економічної безпеки країни. Крім того, важливо виділити проблеми та загрози економічної безпеки на основі інноваційних змін у економіці:

- втрати людських ресурсів: загроза війни може спричинити масову еміграцію талановитих фахівців, що може призвести до втрати людських ресурсів та зниження потенціалу для інноваційного розвитку;

- зменшення інвестицій: військові конфлікти та нестабільна ситуація можуть відштовхнути інвесторів, що уникають ризикованих ринків, що може призвести до зменшення обсягів інвестицій та обмеження доступу до фінансових ресурсів для підтримки інновацій;

- обмеження доступу до ринків: воєнний стан і міжнародні санкції можуть обмежити можливості для експорту та імпорту, що впливає на обсяги торгівлі та призводить до економічних труднощів;

- відсутність сприятливого інноваційного середовища: в умовах війни може виникнути відсутність сприятливого інноваційного середовища через перерву в наукових дослідженнях, зменшення фінансування та втрату зв'язків між науковими установами та підприємствами;

- зниження соціального захисту населення: військові конфлікти можуть призвести до зменшення соціального захисту, що призводить до зростання соціальної напруги та нестабільності в суспільстві [44-45].

Для подолання цих викликів важливо розробляти стратегії економічної безпеки, спрямовані на врегулювання конфлікту, відновлення економіки та створення сприятливого середовища для інноваційного розвитку [46]. Також

важливо залучати міжнародну підтримку та співпрацю для підтримки економічної стійкості та розвитку в умовах війни.

На сьогоднішній день, економічна безпека України у 2024 р. відзначається своєю недостатньою стабільністю перед зовнішніми впливами та ситуаціями, що призводять до погіршення економічного розвитку, які супроводжуються зростаючою інфляцією та погіршенням життя населення.

Діючий механізм забезпечення економічної безпеки України не враховує можливості війни. Ситуація вимагає розробки нової стратегії забезпечення економічної стійкості держави в умовах воєнного конфлікту та після його завершення.

2.2. Аналіз результативності функціонування системи фінансового моніторингу

Посилення негативного впливу факторів глобалізації зумовлює загострення деструктивних змін у соціально-економічних факторах розвитку процесів і явищ на національному рівні та призводить до дисбалансу існуючого порядку та виникнення непередбачуваних подій. В Україні під впливом сучасних викликів та небезпек значно активізувалися явища відмивання коштів та фінансування тероризму, які постійно набувають все більших масштабів та поширюються на різні сфери економіки, політики та суспільства. Встановлено, що причиною таких кризових ситуацій є дестабілізуючий вплив соціально-економічних факторів, які змінюють оптимальні параметри функціонування соціально-економічних і соціально-політичних процесів і призводять до порушення функціональної спрямованості системи протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму через вплив на нього ризиків і загроз.

Зазначені тенденції зумовлюють необхідність поглиблення дослідження таких соціально-економічних факторів та визначення динаміки їх зміни

протягом 2017-2022 рр. Існуючі наукові підходи до вибраних питань дозволили виділити найбільш суттєві соціально-економічні чинники виникнення загроз для системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму в Україні, перелік яких включає процеси та явища, що найбільше впливають на систему протидії легалізації, серед яких підвищення рівня тінізації національної економіки, емпіричні дослідження яких наведено на рис. 2.5.

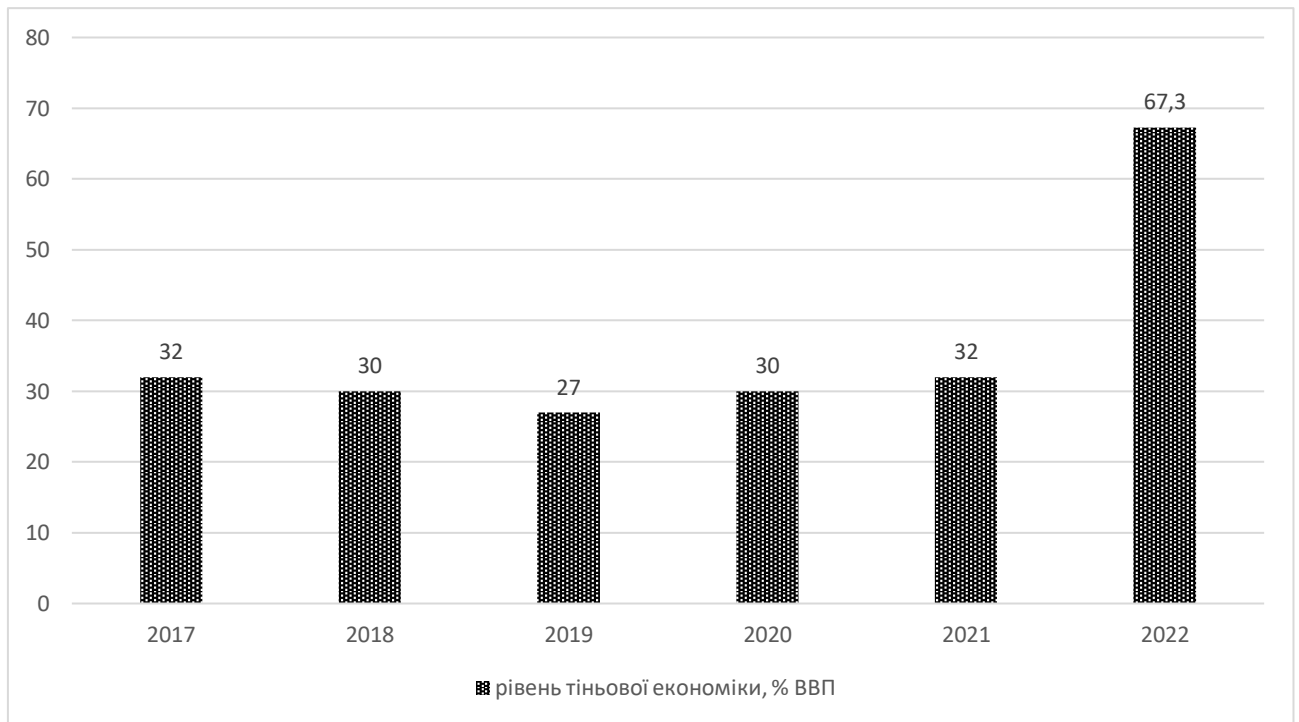

Рис. 2.5. Рівень тіньової економіки в Україні упродовж 2017-2022 рр., %
Джерело: складено автором за даними [39]

Як свідчать результати дослідження, протягом 2017-2021 рр. в Україні спостерігається циклічність зростання рівня тіньової економіки, причому найвищі її обсяги фіксуються в роки загострення соціально-політичної та соціально-економічної ситуації. У період до 2019 рр. фіксувалися незначні, але стабільні тенденції щодо зниження рівня тіньової економіки, який на кінець періоду досяг 27% офіційного ВВП. Період 2020-2021 рр. знову продемонстрував зростаючу динаміку, яка була спровокована кризовими явищами поширення пандемії COVID-19 та введенням суттєвих заборон на господарську діяльність, внаслідок чого значна частка економічної діяльності

перемістилася від легального сектору економіки до тіньового. Слід зазначити, що у 2022 р. ситуація щодо зростання рівня тіньової економіки ще більше поглибилася під впливом повномасштабного вторгнення РФ на територію України та ведення активних бойових дій на значній території України, однак розрахувати інтегральний показник рівня тіньової економіки поки що не вдалося, що пов'язано з неможливістю отримати дані з окупованих територій, а також неможливість доступу до них та проведення відповідних оцінок. Проте певні розробки в цьому напрямку зроблено австрійським вченим Ф. Шнайдером, який за власною методикою оцінки рівня тіньової економіки, провів її розрахунки для України та встановив, що в довоєнний період її обсяг становив близько 50–55% офіційного ВВП країни, а під час війни рівень тіньової економіки, за даними Ф. Шнайдера, досяг позначки 67,3% ВВП [15].

Іншим, не менш вагомим соціально-економічним фактором виникнення загроз системі протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму є корупція, рівень якої в Україні оцінюється як досить високий (рис. 2.6).

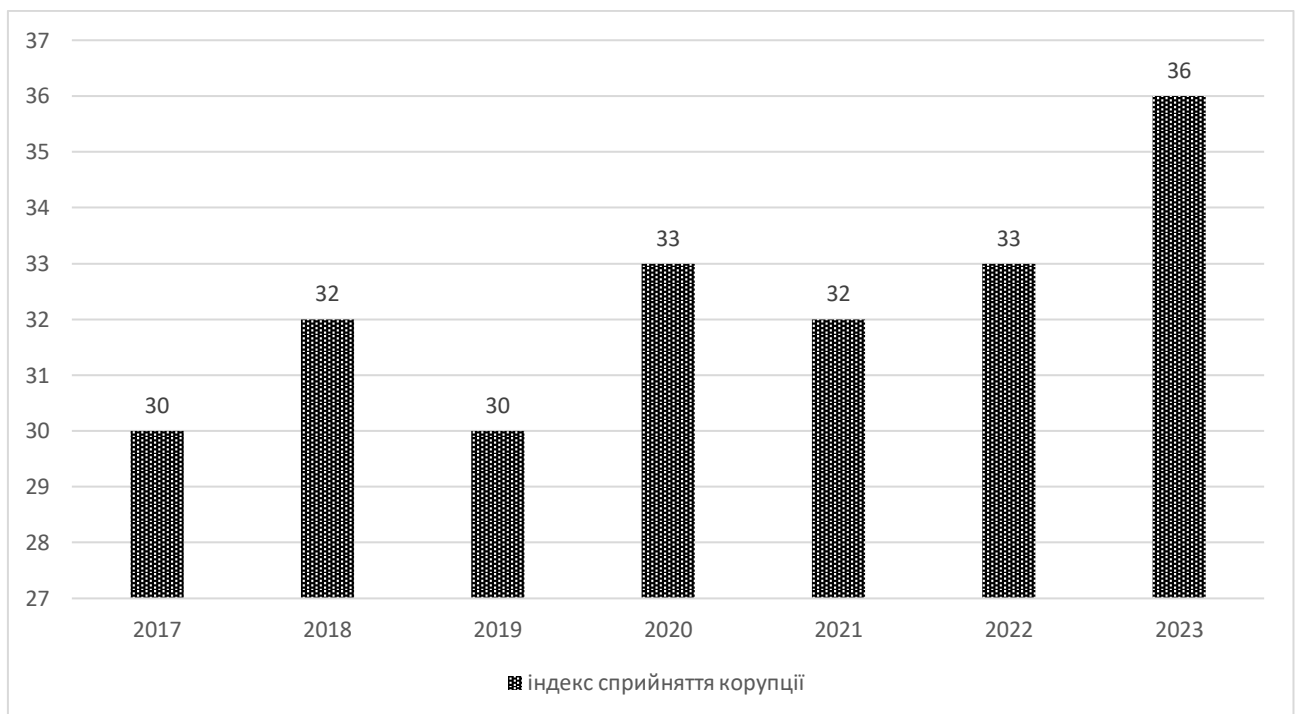

Рис. 2.6. Індекс сприйняття корупції в Україні упродовж 2017-2022 рр., балів
Джерело: складено автором за даними [48]

Результати дослідження стану та динаміки змін рівня корупції в Україні за період 2017-2023 рр. дають підстави стверджувати, що в період з 2017-2018 рр. спостерігається стійка тенденція зростання рівня індексу сприйняття корупції, що свідчить про її фактичне зниження в Україні. У 2019 році позиція України щодо рівня корупції дещо послабилася, а значення індексу сприйняття корупції знизилося на 2 бали до 30. Протягом 2020–2022 років спостерігаються коливання рівня корупції в діапазоні 32–33. І лише в 2023 р. значення індексу сягнуло 36 балів, що першим високим результатом за весь період існування незалежної України.

Зазначені тенденції свідчать про те, що існуюча антикорупційна система в Україні є достатньо слабкою та неспроможною ефективно протидіяти сучасним викликам та небезпекам. Крім того, національна система протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму також опосередковано оцінює корупційні ризики, які поряд із зростанням тіньової економіки найбільше впливають на процеси та явища, що відбуваються в економіці та суспільстві.

Водночас варто зазначити, що тінізація національної економіки та корупція перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємообумовлюють одна одну, що свідчить про зростання її рівня в період підвищення значення інтегрального показника рівня тіньової економіки, тому антикорупційна діяльність і програми детінізації економіки мають вийти на перший план і стати одним із стратегічних напрямів діяльності в системі протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.

Безперечно, проблема дослідження соціально-економічних факторів виникнення загроз системі легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму в Україні є надзвичайно важливим і потребує формування комплексу заходів щодо його вирішення. У цьому контексті актуалізується питання організаційно-правового, нормативного та законодавчого врегулювання проблемних аспектів. Проведені

дослідження кількості злочинів, пов'язаних із відмиванням коштів, в Україні за період 2017–2022 рр. (рис. 2.7) свідчать про закріплення стійкої тенденції зростання, а, отже, про серйозну небезпеку для держави.

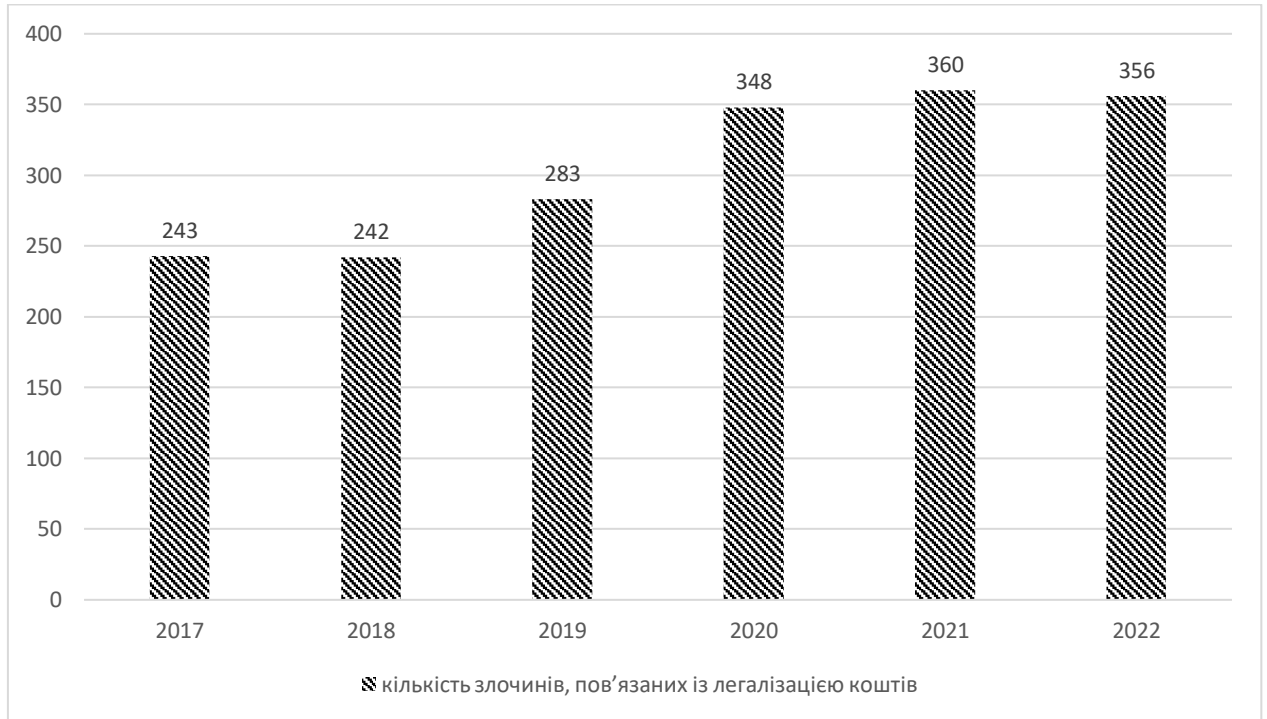

Рис. 2.7. Кількість злочинів, пов'язаних із легалізацією коштів, в Україні упродовж 2017-2022 рр., од.

Джерело: складено автором за [39]

Результати проведеного дослідження підтверджують значний негативний вплив соціально-економічних факторів на процес виникнення загроз антилегалізаційній системі в Україні та свідчать про необхідність розробки ефективної протидії дестабілізуючим явищам і процесам, що відбуваються в економіці та суспільстві та стримують соціально-економічний розвиток країни.

Завдяки проведеним дослідженням ми встановили посилення впливу поширення легалізаційних процесів та малоефективного функціонування антилегалізаційної системи на рівень економічної безпеки держави. Відтак, існує необхідність розробки заходів щодо запобігання та мінімізації легалізаційних ризиків та мінімізація їх впливу на рівень економічної безпеки.

Проведемо оцінку результативності функціонування вітчизняного підрозділу фінансової розвідки. Державна служба фінансового моніторингу як підрозділ фінансової розвідки здійснює діяльність за різними напрямками. Одним із напрямів роботи служби є узагальнення інформації, отриманої від СПФМ, про фінансові операції, що підлягають фінмоніторингу та підозрілі фінансові операції (рис. 2.8).

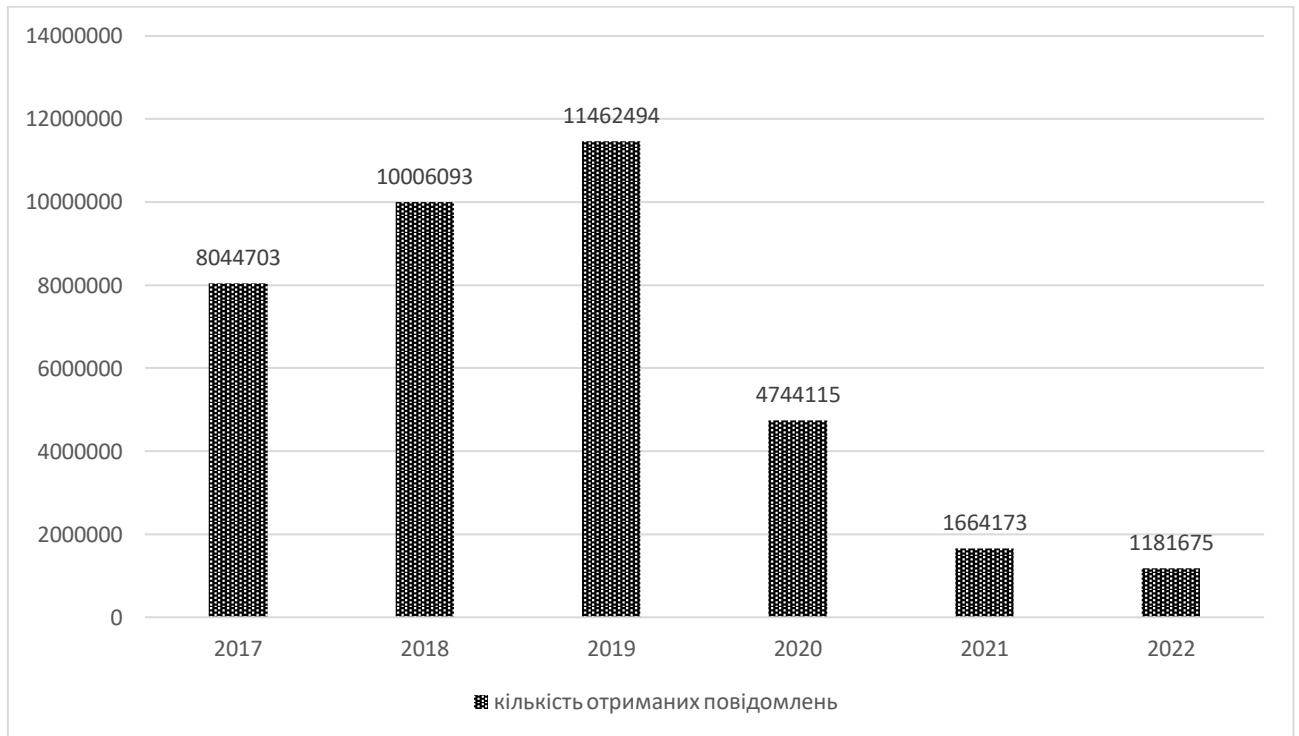

Рис. 2.8. Кількість отриманих Держфінмоніторингом України повідомлень упродовж 2017-2022 рр., одиниць

Джерело: складено автором за даними [49]

За даними рис. 2.8 бачимо, що у період до 2019 р. відзначається щорічний приріст кількості отриманих повідомлень. Однак у 2020 р. кількість повідомлень помітно зменшилася. Така тенденція продовжилася і до 2022 р. Цю ситуацію можна пояснити введенням в дію Закону про фінмоніторинг у новій редакції, який передбачає підвищення порогових сум фінансових операцій.

Збільшення порогових сум фінансових операцій, які підлягають фінмоніторингу, стало причиною зменшення кількості надісланих повідомлень. Введення в дію нової редакції Закону про фінмоніторинг стало

причиною перерозподілу у структурі отриманих повідомлень. Якщо до 2019 р. переважні більшість повідомлень становили повідомлення про фінансові операції, які можна назвати «пороговими», то починаючи з 2020 р. збільшилась частка повідомлень про фінансові операції, які викликають підозру. Для досягнення такого результату могло вплинути і запровадження ризик-орієнтованого підходу (далі – РОП) у діяльності СПФМ. Ризик-орієнтований підхід дає можливість «відсікати» операції, які не викликають підозри, а зосередити увагу саме на тих операціях, що можуть бути пов'язані із відмиванням коштів чи фінансуванням тероризму.

Отримані повідомлення підлягають аналізу та обробці у Держфінмоніторингу України. Первинну обробку повідомлень виконує аналітичний центр Єдиної аналітичної системи фінансового моніторингу, після чого вони переносяться до сховища. Усі повідомлення класифікуються за рівнем ризику та аналізуються на предмет можливого зв'язку зі легалізаційними процесами, фінансуванням тероризму чи іншими правопорушеннями, що передбачені Кримінальним кодексом України. Вітчизняний підрозділ фінансової розвідки, проводячи аналіз, використовує міжнародний досвід у протидії відмиванню коштів та РОП. При проведенні аналізу Держфінмоніторинг користується додатковою інформацією, яку отримує від суб'єктів на запити. Результатом роботи Держфінмоніторингу є формування файлів для проведення фінансових розслідувань. Кількість переданих файлів правоохоронним органам наведено на рис. 2.9.

У 2022 р. правоохоронними органами під час досудових розслідувань використано 360 зведених документів Держфінмоніторингу України, які включають інформацію, що була надана у попередні роки. Це стосується 349 кримінальних справ: після перевірки 66 зведених документів було ініційовано 67 кримінальних проваджень, а 294 зведених матеріали були використані у 282 кримінальних провадженнях.

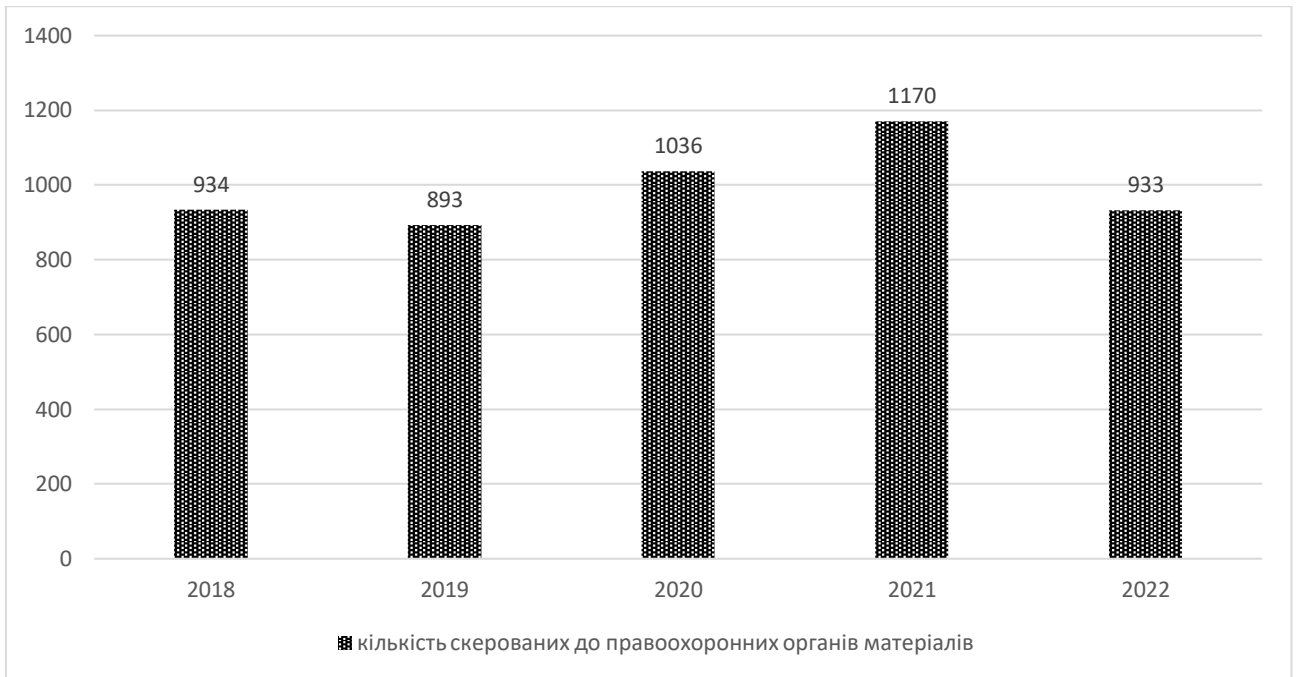

Рис. 2.9. Кількість переданих Держфінмоніторингом України файлів правоохоронним органам упродовж 2018-2022 рр., одиниць

Джерело: складено автором за даними [49]

Починаючи з початку воєнної агресії з боку росії, Держфінмоніторинг України, який є частиною фінансової розвідки країни, активно зосереджував свої зусилля на вжитті заходів для привертання країни-агресора до міжнародної відповідальності. Це включає відмивання «брудних» коштів, фінансування тероризму та підтримку розповсюдження зброї масового знищення. Держфінмоніторинг активно проводить роботу з застосування санкцій до представників держави-агресора. Для цього були проведені як міжнародні заходи, так і внутрішні заходи. Міжнародні заходи включали запуск механізму виявлення та блокування криптогаманців з країни-агресора, розробку заходів щодо блокування російських криптоактивів, звернення до АРГ із проханням скасувати статус спостерігача для Росії, а також звернення до FATF із проханням внести Росію до чорного списку. Внутрішні заходи включали фінансові розслідування для пошуку активів, що мають походження з держави-агресора, пошук активів колаборантів та зрадників, виявлення інтернет-агентури, яка здійснювала проросійську пропаганду, а також виявлення шляхів фінансування диверсійно-розвідувальних груп.

Висновки до розділу 2

Оцінка рівня економічної безпеки країни є важливим інструментом для визначення її стану та виявлення слабких місць у забезпеченні цієї безпеки. У кваліфікаційній роботі проведена оцінка окремих показників рівня економічної безпеки країни, що підтвердила її низький рівень. Для покращення ситуації необхідно забезпечити мирне існування економіки та рекомендується вжити заходи, спрямовані на поліпшення загальної економічної ситуації, такі як зниження рівня безробіття, зменшення розмірів тіньової економіки, підвищення рівня соціального захисту та збільшення обсягів виробництва продукції.

В умовах нестабільності та виникнення новітніх викликів та небезпек, проблеми посилення деструктивного впливу соціально-економічних факторів на систему протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму в Україні, внаслідок чого створюються значні загрози та ризики для економічної безпеки держави. Найбільш руйнівний вплив на систему протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму мають такі соціально-економічні чинники, як тінізація економіки, корупція та поширення економічної злочинності, пов'язаної з легалізацією (відмиванням) злочинної діяльності. Встановлено, що національна система антилегалізаційного законодавства є достатньо слабкою щодо врегулювання питань встановлення відповідальності за злочини, які містять ознаки легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму в Україні, що зумовлює необхідність його перегляду і вдосконалення.

Оцінка ефективності роботи вітчизняного підрозділу фінансової розвідки підтвердила високу активність у виявленні підозрілих фінансових операцій, поліпшує імідж країни на міжнародному ринку. Це, в свою чергу, сприяє збільшенню рівня економічної безпеки країни.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

3.1. Стратегічні пріоритети забезпечення економічної безпеки держави в сучасних умовах

Оцінка стану економічної безпеки держави є ключовим елементом для забезпечення її економічного суверенітету, національної безпеки, стабільності та сталого розвитку суспільства. Україна, яка має перехідну економіку та інтегрується до Європейського Союзу, постійно стикається з різними загрозами та викликами, які негативно впливають на її економічний стан та національну безпеку. Повноцінне воєнне вторгнення поглибило економічні проблеми і є суттєвою загрозою як економічній, так і національній безпеці держави.

Протягом більшості етапів історичного розвитку економіка держави ґрунтувалася переважно на національній та самодостатній моделі, що передбачала обмежений обсяг зовнішньоекономічного співробітництва, що в свою чергу було важливим елементом державної протекціоністської економічної політики. До цього слід додати, що економічна потужність держави визначала її мобілізаційний потенціал, що становило приховану загрозу для її супротивників. Такий підхід часто приводив до того, що уряди перешкоджали економічному розвитку своїх ворогів або конкурентів, запроваджуючи ембарго на торгівлю з ними. Хоча такий підхід суперечить ліберальним поглядам на міжнародну торгівлю, яка, як вважалося, сприяє попередженню війни, проте він був популярним в США протягом «холодної війни» з СРСР [50, с.23-35].

Зі зміною умов і розвитком подій, особливо після розпаду СРСР та припинення блокового протистояння, можливість війни в Європі перестала

розглядатися як реальна перспектива. Це призвело до того, що «м'який» підхід до забезпечення національної безпеки набув пріоритетного значення не лише для держав-членів Європейського Союзу, а й для НАТО [51, с.33]. Проте події, що відбулися 24 лютого 2022 р., коли Росія напала на Україну, свідчать про передчасність такої зміни пріоритетів у безпековій політиці [52].

«М'які» аспекти безпеки є необхідною складовою економічної безпеки України, оскільки без їх забезпечення неможливе стійке економічне зростання та сталий розвиток країни. Ці аспекти охоплюють такі важливі питання, як демократична, соціальна і правова модель держави, розвинена система права, чесна конкуренція, лібералізація торгівлі, боротьба з корупцією, міжнародна економічна співпраця, інновації тощо.

Під час дослідження «м'якого» виміру безпеки виникає питання про зв'язки у тріаді «безпека-стабільність-економіка». Забезпечення безпеки, стабільності та економічного розвитку має велике значення для підтримки добробуту громадян, укріплення національної ідентичності та здатності держави захищати свої інтереси. Для України тріада «безпека-стабільність-економіка» є надзвичайно важливою. З розвитком складних геополітичних і геоекономічних викликів, економічних проблем і соціальної напруженості, економічний розвиток країни стає складним завданням. Прямую загрозу національній безпеці України становить агресивна політика Росії, яка проявилася в анексії Криму та військовій окупації частини Донецької та Луганської областей, а з 24 лютого 2022 р. – розв'язаною війною проти України.

Загрози і виклики економічного характеру, такі як втрата контролю над ключовими промисловими об'єктами, знищення енергетичних та інфраструктурних об'єктів, обмеження експорту через блокування портів, зростання корупції, втеча капіталу, зниження рівня інвестицій, суттєве збільшення витрат на оборону та соціальну підтримку біженців, додаються до загроз військового характеру. Таким чином, державна політика в галузі

економічної безпеки повинна враховувати два взаємопов'язані напрями – напрям розвитку та напрям безпеки [53, с. 17].

Розвиток економіки вимагає активної державної підтримки міжнародного співробітництва в сфері високих технологій, законодавчого забезпечення інноваційного розвитку, підтримки малого та середнього бізнесу, залучення іноземних інвестицій, а також підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках і поліпшення рівня життя населення. Забезпечення безпеки і стабільності в економіці, а також її розвиток, неможливі без соціальної, релігійної, етнічної та політичної стабільності, що є важливою складовою формування національної ідентичності. Одним із викликів є не лише геноцид проти українського народу та масова міграція, але і відсутність національної ідеї, яка б змогла об'єднати українців різних регіонів та груп.

На сьогоднішній день, економічні показники України є досить суперечливими. З одного боку, за останні роки країна успішно розвивала свою економіку та забезпечувала стабільність. З іншого боку, вона стикається як з традиційними, так і новими загрозами, включаючи агресію Росії, яка має не тільки національний, але й регіональний характер. Вирішення цих проблем вимагає не лише внутрішніх зусиль, але й міжнародної підтримки. Наприклад, зростання українського експорту до Європейського Союзу стало можливим завдяки ініціативам ЄС щодо сприяння українській економіці. Однак, міжнародна фінансова допомога залежить від боротьби з корупцією та покращення інвестиційного клімату. Надання Україні статусу країни-кандидата до ЄС пов'язано з очікуванням прогресу у судовій реформі та боротьбі з корупцією.

Зовнішнє оточення є важливим фактором, що впливає на економічну безпеку. У випадку України, зовнішнє оточення характеризується складними геополітичними та геоекономічними загрозами, такими як пандемія COVID-19 та російська агресія. Кожна з цих загроз негативно позначається на українській економіці, зменшуючи обсяги зовнішньої торгівлі та інвестицій, ускладнюючи доступ до ринків праці, знижуючи рівень споживчого попиту,

призводячи до інфляції та девальвації гривні, зменшуючи туристичний потік, збільшуючи державний борг та інші негативні наслідки. Уряд та вітчизняна бізнес-спільнота, з підтримки міжнародних фінансових інституцій і держав-партнерів, активно працюють над пошуком шляхів вирішення цих проблем.

Україна також стикається з внутрішніми ризиками для економічної безпеки, включаючи:

- корупцію та незавершеність реформ судової системи та правоохоронних органів;
- низький рівень конкурентоспроможності економіки;
- дефіцит бюджету та високий рівень державного боргу;
- низький рівень життя населення та високий рівень бідності.

Ці внутрішні фактори створюють значні виклики для економічної безпеки України і вимагають серйозної уваги та рішучих кроків уряду для їх подолання. У сучасних умовах забезпечення економічної безпеки України є одним з пріоритетів державної політики. Проте, існують недоліки у законодавчому регулюванні в цій сфері, що перешкоджають належному захисту національних інтересів. До таких недоліків можна віднести:

- недостатню координацію між різними органами державної влади у питаннях економічної безпеки;
- недостатню ефективність захисту прав інтелектуальної власності;
- недостатню ефективність заходів у боротьбі зі злочинністю в економічній сфері;
- недосконале правове регулювання діяльності фінансових установ та ринку цінних паперів;
- недостатню ефективність засобів контролю за вивезенням капіталу та грошовими потоками;
- відсутність ефективних механізмів реалізації державної політики щодо створення сприятливих умов для повернення релокованих за кордон підприємств та працівників.

Недоліки у законодавчому регулюванні економічної безпеки ускладнюють виконання державної політики у цій сфері та створюють ризики для економічної стабільності країни. Це вимагає необхідності реформування законодавства для його адаптації до сучасних потреб забезпечення економічної безпеки. Після завершення конфлікту українському уряду необхідно оновити Стратегію економічної безпеки України до 2025 року та розробити стратегію сталого розвитку економіки. Застосовувана в 2015 році стратегія «Україна – 2020» зараз втратила актуальність, тому наразі Україна не має чіткого плану відновлення та подальшого розвитку економіки після завершення конфлікту. Важливо врахувати погляди наших міжнародних партнерів у процесі реформ, оскільки Комітет міністрів Ради Європи вже ухвалив План «Стійкість, відновлення та реконструкція», а Європейський Союз має намір розробити «план Маршала» для України.

Для подолання цих викликів важливо розробляти стратегії економічної безпеки, спрямовані на вирішення конфлікту, відновлення економіки та створення сприятливого середовища для інноваційного розвитку. Також потрібно активно залучати міжнародну підтримку та співпрацю для підтримки економічної стійкості та розвитку в умовах війни.

Прикладом успішної діяльності у забезпеченні економічної безпеки в умовах конфлікту може служити країна Ізраїль. Незважаючи на наявність війни, Ізраїль розвивається та зміцнює свої позиції на світовому ринку. Сильні сторони його економічної безпеки включають [54]:

- Військово-промисловий комплекс: Ізраїль активно розвиває свій власний військово-промисловий сектор, який включає розробку та виробництво військової техніки, електроніки, кіберзахисту тощо. Це дозволяє країні задовольняти свої потреби у безпеці та одночасно розвивати експорт військових товарів і послуг;

- Інновації та високі технології: Ізраїль відомий активною роботою у сфері високих технологій та інновацій. Розвиток та впровадження передових

технологій сприяють зміцненню економіки та забезпеченню конкурентоспроможності навіть у складних умовах;

- Диверсифікація економіки: Зусилля уряду спрямовані на розширення та диверсифікацію економіки, що дозволяє зменшити залежність від конкретних секторів, особливо в разі вразливості певних галузей через воєнний конфлікт;

- Міжнародна співпраця: Ізраїль підтримує тісні економічні та науково-технічні зв'язки з іншими країнами, зокрема зі Сполученими Штатами Америки. Це створює можливості для обміну технологіями, інноваціями та інвестиціями, що сприяє стабільності економіки;

- Фінансова стійкість та резерви: Забезпечення фінансової стійкості важливе у важливий період і включає збереження достатніх фінансових резервів та ефективне управління бюджетом для реагування на зміни в економічному середовищі;

- Соціальний захист населення: Забезпечення соціального захисту для населення у воєнний період включає систему соціальних виплат, медичне обслуговування та інші заходи, спрямовані на забезпечення безпеки та благополуччя громадян;

- Гнучкість та адаптивність: Ізраїль активно розвиває гнучкість та адаптивність у всіх сферах життя, що дозволяє швидко реагувати на зміни та виклики у воєнний період, зберігаючи стабільність та розвиваючись навіть у несприятливих умовах.

На основі досвіду Ізраїлю можна визначити наступні кроки для забезпечення економічної безпеки України:

- Підтримка наукових досліджень та розробок. Стимулювання досліджень і розробок шляхом надання грантів, податкових пільг та інших фінансових ініціатив може сприяти інноваціям і розвитку високих технологій в Україні.

- Розвиток технологічних парків. Створення технологічних парків та інноваційних кластерів, що об'єднують підприємства, наукові установи та стартапи, сприятиме обміну ідеями та спільному вирішенню проблем;

- Зосередження на кібербезпеці. Розвиток галузі кібербезпеки та захисту цифрових технологій може забезпечити безпеку економічно важливих об'єктів та інфраструктури.

- Диверсифікація економіки. Спроби розширення економіки шляхом розвитку високотехнологічних галузей дозволять зменшити залежність від конкретних секторів і забезпечити більшу стійкість у невизначених умовах.

- Глобальна співпраця. Залучення міжнародних інвестицій та співпраця з іншими країнами у сфері наукових досліджень та розвитку можуть сприяти підвищенню економічної безпеки;

- Освіта та професійний розвиток. Звернення уваги на освіту та професійний розвиток у галузі цифрових технологій допоможе створити кваліфіковану робочу силу.

- Електронне управління та цифрова трансформація. Розвиток електронного уряду, цифрова трансформація процесів та надання електронних послуг можуть покращити ефективність та прозорість управління.

Підводячи підсумки зазначимо, що перед початком війни, державна політика України забезпечення економічної безпеки була чітко визначена у Стратегії економічної безпеки України до 2025 року. Цей стратегічний документ визначає курс дій держави у сфері економічної безпеки, орієнтований на реалізацію Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» (2020 р.). Однак російська агресія та її наслідки створили нагальну потребу у перегляді цих стратегічних документів і розробці нових версій. Також потрібно розробити стратегію сталого розвитку економіки України на післявоєнний період, яка б відображала візію міжнародних фінансових інституцій, Ради Європи та Європейського Союзу, оскільки останній має намір розробити європейський «план Маршала» для України.

Очевидно, що національні і міжнародні стратегії та плани відновлення України будуть розроблені та втілені лише після завершення конфлікту. Крім цього, необхідно суттєво оновити чинне законодавство з урахуванням європейських правових стандартів та найкращих практик, щоб сприяти

відновленню та розвитку української економіки. Також потрібно посилити боротьбу з корупцією та завершити реформування судової системи. Важливим завданням є підвищення рівня економічної грамотності населення та удосконалення юридичної освіти, з огляду на швидку інтеграцію України до Європейського Союзу. Також важливо забезпечити політичну і соціальну стабільність українського суспільства.

3.2. Напрями вдосконалення фінансового моніторингу з метою підвищення рівня економічної безпеки

Фінансовий моніторинг, як важлива складова економічного управління, грає ключову роль у розвитку сучасного суспільства, особливо у контексті нестабільної макроекономічної ситуації в Україні, невизначеної зовнішньої позиції та внутрішніх протиріч на ринку. Фінансовий моніторинг, як частина управлінської системи в економічному просторі країни, сприяє отриманню інформацію про функціонування суб'єктів, які провадять фінансові операції. Ця процедура спрямована на оперативне реагування на зміни в фінансовій сфері, попередження та усунення негативних наслідків, що можуть виникнути внаслідок різноманітних зловживань у розподілі та перерозподілі фінансових ресурсів.

Проведене вище дослідження показало, що однією із важливих загроз економічній безпеці держави є поширення легалізаційних процесів в економіці. Тому вважаємо за доцільне окреслити основні шляхи виходу з кризових ситуацій.

Із набранням чинності нової версії Закону про фінансовий моніторинг, діяльність як суб'єктів первинного фінансового моніторингу, так і Державної служби фінансового моніторингу України стосовно боротьби з легалізацією доходів, отриманих незаконно, та фінансуванням тероризму, стала більш комплексною та системною. Наразі функціонують ефективні відділи оцінки загроз національній безпеці, які виявляються в результаті легалізації злочинно

отриманих доходів, фінансування тероризму та поширення зброї масового знищення. Проте, для підвищення ефективності функціонування фінансового моніторингу необхідно подальше вдосконалення.

В даний момент процедура реагування правоохоронних органів на матеріали, які надає Державна служба фінансового моніторингу України, та їх діяльність у виявленні послідовності реалізації злочинних схем і зворотного зв'язку зі Службою стосовно результатів проведеної роботи залишаються недостатньо ефективними. Це призводить до зниження ефективності фінмоніторингу. Крім того, часто підрозділи державної реєстрації, ігнорують запити суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо ідентифікації клієнтів, зокрема тих, хто має не погашену або не зняту в установленому законом порядку судимість за корисливі кримінальні правопорушення, тероризм тощо. Водночас і Держфінмоніторинг України не інформує СПФМ про порушення/закриття кримінальних справ за їхніми повідомленнями, прийняття судових рішень за кримінальними провадженнями тощо.

Для підвищення ефективності фінансового моніторингу необхідно враховувати той факт, що схеми легалізації злочинних доходів постійно ускладнюються, незаконні доходи змішуються з легальними, і тому фінансовий моніторинг має бути постійним, проводячи обробку, аналіз та систематизацію інформації про рух готівкових та безготівкових фінансових ресурсів, а також інших активів, для виявлення можливого включення злочинних доходів у легальні потоки фінансів та прогнозування поведінки відповідного суб'єкта господарювання у майбутньому.

На нашу думку, введення контрольної функції для суб'єктів фінансового моніторингу у формі можливості здійснення електронної невіізної перевірки та прогнозування фінансових меж і можливостей суб'єктів господарювання сприятиме проведенню професійної оцінки всіх факторів, що дозволить ухвалювати обґрунтовані рішення щодо направлення інформації до уповноважених органів. Наголосимо, що ризики, пов'язані з діяльністю фінансових інститутів, залишаються важливими у процесі фінмоніторингу, і

вони вимагають тісної співпраці Держфінмоніторингу України з НБУ для передбачення негативних процесів та врахування галузевих і регіональних ризиків.

Таким чином, як стратегія, так і тактика фінансового моніторингу мають бути сформовані на основі результатів превентивного аналізу можливих ризиків відмивання незаконних доходів. В даний час особливу увагу привертає моніторинг фінансових потоків з метою виявлення операцій, пов'язаних з фінансуванням терористичної діяльності, які можуть характеризуватися міжнародним характером, великими сумами готівкових операцій, використанням благодійних фондів, неурядових або фіктивних організацій і т. д. Для ефективного виявлення таких операцій потрібна спільна дія міжнародних організацій, які займаються перекриттям каналів фінансування терористичних організацій та запобіганням потоку незаконних фінансових ресурсів. Це передбачає обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав, використання міжнародних баз даних, щодо зменшення використання офшорних юрисдикцій, включаючи перевірку реєстрації та діяльності іноземних контрагентів.

Доцільно розглянути проблему функціонування організованих тіньових банківських каналів переміщення коштів через фіктивні зовнішньоторговельні контракти, що потребує удосконалення процедур митного та валютного контролю, а також посилення зусиль щодо збереження бюджетних коштів та запобігання їхньому зловживанню. Також важливо перевіряти цільове та ефективне використання коштів, залучених під державні гарантії, та розкривати нові способи легалізації злочинних коштів та фінансування тероризму. Задля підвищення результативності фінансового моніторингу рекомендується застосування методу припинення, спрямованого на превентивні дії, та перехід від формальних показників роботи до комплексного аналізу стану економіки через реалізацію механізму раннього попередження порушень у фінансовій сфері.

На сьогодні складність повернення виявлених злочинних фінансових ресурсів у легальний обіг та до державного бюджету України стає відомою через використання конвертаційних центрів та фіктивних фірм для виведення законно зароблених грошей із легального обігу. Це особливо актуально через трансферне ціноутворення, що створює потребу в розмежуванні понять «відмивання» (кримінальна діяльність) та «легалізація» (можливе джерело інвестицій).

Потрібно зазначити, що Держфінмоніторинг також переходить на нові технологічні принципи функціонування, що гарантують виконання своїх завдань із використанням Єдиної інформаційної системи у антилегалізаційній сфері. Ця система працює цілодобово, забезпечуючи неперервну роботу Держфінмоніторингу.

Новітні інформаційні технології, що забезпечують функціонування цієї системи, передбачають застосування сервісів системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів СЕВ ДЕІР «Трембіта» та технологій прикладного програмного інтерфейсу (API). У межах цієї системи Держфінмоніторингом впроваджено програмне забезпечення обміну інформацією через СЕВ ДЕІР «Трембіта» з наступними сервісами Міністерства внутрішніх справ:

- «Перевірка чи знаходиться особа у розшуку»;
- «Перевірка чи паспорт особи є дійсним»;
- «Перевірка чи паспорт особи є у списку втрачених або викрадених».

Крім цього, Державний фінансовий моніторинг в рамках єдиної інформаційної системи співпрацює з інформаційними базами Міністерства юстиції України, зокрема з даними Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Крім того, у процесі обміну даними залучаються органи місцевого самоврядування та інші установи та організації, які мають необхідну інформацію.

Проте в цій сфері все ще існує багато перешкод, пов'язаних як з недостатнім інфраструктурним забезпеченням та проблемами у роботі

Інтернету, так і з недостатнім використанням хмарних технологій, а також з чинниками довіри до цифрового середовища обробки інформації, зловживаннями у сфері передачі даних тощо.

Для подолання цих проблем у процесі розвитку цифровізації у сфері фінансового моніторингу необхідно здійснити такі заходи:

- розвиток інфраструктури для мобільного Інтернету, хмарних технологій та кібербезпеки, тобто «твердої» інфраструктури;
- створення повноцінних умов для електронного бізнесу;
- формування «м'якої» інфраструктури, спрямованої на відкритість даних, ідентифікацію та довіру суб'єктів першочергового фінансового моніторингу;
- цифрова трансформація процесів моніторингу на регіональному та національному рівнях;
- забезпечення суб'єктів інформацією про можливі ризики від цифровізації;
- надання технологічної та консультаційної підтримки суб'єктам у сфері використання захищених інформаційно-комунікаційних систем.

Отже, регулювання системи фінансового моніторингу в умовах цифровізації здійснюється шляхом тісної взаємодії між серверами та базами даних державних органів, які мають необхідну інформацію та можуть постачати Державний фінансовий моніторинг потрібними даними для об'єктивного та повного фінансового моніторингу. Основним засобом цієї взаємодії є Інтернет, через який відбувається обмін інформацією між усіма учасниками.

Підвищення ефективності фінансового моніторингу як надійного інструменту управління фінансами можливе за таких умов:

- функціонування системи фінансового моніторингу, де всі учасники мають доступ до централізованої інформаційної бази та діє система ефективного обміну інформацією між зацікавленими органами державної влади;

- використання вже існуючих баз даних Державної фіскальної служби України та правоохоронних органів для створення системи фінансового моніторингу;

- включення до об'єктів легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму коштів, одержаних від мінімізації податків, операцій з бюджетними коштами та несплати митних і податкових платежів;

- чітке правове визначення методичних принципів обліку угод і операцій на ринку цінних паперів з обов'язковим встановленням персональних даних учасників;

- посилення контролю за структурою власності організацій, що здійснюють операції з грошовими ресурсами або майном, для виявлення вигодонабувачів і дійсних власників;

- налагодження системи статистичної звітності про злочини та переслідування осіб, які їх вчинили;

- забезпечення прозорості фінансово-банківської діяльності та контролю за обігом готівкових коштів у зонах з високим рівнем ризику;

- перехід від реакції на окремі злочини до заходів щодо нейтралізації діяльності злочинних співтовариств, причетних до легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму;

- контроль за витратами і доходами громадян з метою мінімізації ризиків фінансування злочинної діяльності;

- виявлення фінансових операцій, пов'язаних з фінансуванням тероризму та злочинами проти національної безпеки;

- виявлення злочинних дій, що включають переміщення товарів, готівки та безготівкових коштів, розрахункових документів, інших валютних цінностей, культурних та дорогоцінних матеріалів і виробів з них, які можуть бути використані для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або для фінансування тероризму;

- виявлення злочинних вчинків, що пов'язані з комп'ютерними системами і даними (кіберзлочини), та запобігання легалізації (відмивання) доходів, отриманих в результаті цих дій;

- забезпечення тісного зв'язку фінансового моніторингу з системою управління та контролю за державними фінансами і фінансами органів місцевого самоврядування;

- створення необхідних фінансових, технічних, організаційних і кадрових умов для функціонування системи фінансового моніторингу.

Досягнення усіх цих цілей можливе за умови політичної та соціальної стабільності, наявності розвинених механізмів та інститутів фінансових ринків, досконалої системи грошового обігу, ефективної ділової інфраструктури і системи оподаткування, а також захищеності особистості та її приватної власності, активної боротьби з псевдопідприємництвом.

Впровадження заходів, спрямованих на підвищення ефективності системи фінансового моніторингу, має на меті збільшення обсягів надходжень до державних бюджетів, підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами держави та створення умов для економічного зростання та фінансової стабільності. Ці пріоритетні напрями підвищення ефективності фінансового моніторингу, спрямовані на боротьбу з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, реалізуються на системній, комплексній основі, що дозволяє створити необхідні умови для покращення управління фінансами, ефективної роботи основних економічних інститутів, забезпечення фінансової стабільності та стимулювання сталого економічного зростання.

Окрім того доцільно першочергово взяти відповідних заходів щодо економіко-правового регулювання соціально-економічних факторів виникнення загроз системі протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму в Україні, серед яких найбільш значущими є такі:

- гармонізація чинного законодавства України з міжнародним та європейським антилегалізаційним законодавством;

- удосконалення наглядової діяльності державних регуляторів;
- активізація процесів використання ризик-орієнтованого підходу в діяльності державних регуляторів;
- удосконалення методичного інструментарію фінансового моніторингу на первинному та державному рівнях;
- формування та впровадження електронного кабінету фінансового моніторингу;
- вдосконалення механізму проведення фінансових розслідувань, у тому числі операцій з віртуальними активами;
- формування інструментарію аналітичної оцінки фінансових операцій публічних осіб та виявлення їх причетності до корупційних злочинів.

Регулювання фінансового моніторингу у контексті цифровізації стає необхідним процесом, оскільки відбувається з урахуванням тенденцій сучасного цивілізованого суспільства. Використання цифрових технологій у процесах фінансового моніторингу сприяє полегшенню доступу СПФМ до різноманітних послуг у цій галузі, зменшенню рівня зловживань та корупції у фінансовій сфері завдяки переходу більшості операцій у електронний формат, а також зменшенню витрат на проведення фінансових операцій, що пов'язані з обігом готівкових коштів. Загалом, розумно говорити про підвищення ефективності операцій у проведенні фінансового моніторингу та зменшення рівня зловживань у цій сфері.

Запропоновані заходи стануть надійною основою для створення ефективної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму в Україні та дозволять знизити рівень економічної злочинності, пов'язаної з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

Висновки до розділу 3

Повномасштабне вторгнення російської федерації негативно вплинуло на рівень економічної безпеки України. Не дивлячись на силу завданого удару Україні вдалося зберегти макроекономічну стабільність та призупинити падіння ВВП. Зафіксовано наслідки накопичення впливу тривалої російської агресії, що спричинило погіршення оцінок експертів щодо впливу ряду загроз, які мають середньо- та довгостроковий характер.

Внаслідок російської агресії та її наслідків, виникла необхідність у розробці та прийнятті Стратегій забезпечення економічної безпеки. Також необхідно розробити стратегію сталого розвитку економіки України на післявоєнний період, яка враховувала б погляди міжнародних фінансових організацій щодо цього питання. Очевидно, що як національні, так і міжнародні стратегії і плани відновлення України будуть остаточно розроблені і реалізовані лише після завершення конфлікту. Окрім розробки стратегій, є нагальна потреба у значному оновленні діючого законодавства з урахуванням європейських правових стандартів та найкращих практик, що сприятиме відновленню та розвитку вітчизняної економіки. Також потрібно посилити боротьбу з корупцією та завершити реформування судової системи. Надзвичайно важливо здійснювати заходи, спрямовані на недопущення легалізаційних процесів в економіці.

Важливим антилегалізаційним пріоритетом є встановлення перешкод для проникнення коштів, отриманих у незаконний спосіб, в легальний бізнес. Для цього на рівні держави важливо провести оцінку ефективності системи фінансового моніторингу, виявити її слабкі місця та вжити заходів для їх усунення. Також доцільно покращити співпрацю та обмін інформацією між всіма службами фінансового моніторингу та державними органами. На рівні окремих СПФМ важливо чітко визначити ризики використання їх з метою легалізації та встановити «бар'єри» для їх уникнення.

ВИСНОВКИ

У даній кваліфікаційній роботі було проведено теоретичне дослідження ролі фінансового моніторингу у забезпеченні економічної безпеки держави. Досліджено концептуальні підходи до розуміння понять «економічна безпека держави» та «фінансовий моніторинг», розкрито особливості будови вітчизняної антилегалізаційної системи, проведено оцінку динаміки основних показників економічної безпеки держави та ефективності функціонування системи фінансового моніторингу. Особлива увага була приділена розробці рекомендацій щодо вдосконалення системи фінансового моніторингу з метою підвищення рівня економічної безпеки держави. За результатами проведеного дослідження і аналізу можна зробити такі висновки:

1. забезпечення економічної безпеки держави є надзвичайно важливим завданням в сучасних умовах. Аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців виявив розбіжність у розумінні сутності поняття «економічна безпека держави», що ускладнює розробку єдиної методики оцінки індикаторів економічної безпеки та впровадження заходів її забезпечення;

2. важливим аспектом у забезпеченні економічної безпеки держави є боротьба з економічною злочинністю та відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом. Фінансовий моніторинг є одним із засобів, які забезпечують економічну безпеку держави. Згідно з Законом про фінмоніторинг, існують два види фінансового моніторингу – первинний та державний. Система фінансового моніторингу України включає спеціально уповноважений орган – Державна служба фінансового моніторингу України, а також суб'єктів, які здійснюють первинний та державний фінансовий моніторинг;

3. забезпечення економічної безпеки держави ґрунтується на сформованій нормативно-правовій базі. Конституція України визначає забезпечення економічної безпеки як одне з найважливіших завдань держави. Усі нормативні акти можна розділити на чотири групи: акти, які закладають

правову основу забезпечення економічної безпеки; акти, які регламентують окремі напрямки забезпечення економічної безпеки; стратегічні документи забезпечення економічної безпеки; правові акти, спрямовані на забезпечення сталого розвитку економічної системи;

4. Оцінка рівня економічної безпеки країни є важливим інструментом для аналізу її стану та виявлення слабких місць у забезпеченні цієї безпеки. У кваліфікаційній роботі була проведена оцінка окремих показників рівня економічної безпеки країни, яка підтвердила його низький рівень. Для поліпшення ситуації необхідно забезпечити стабільне функціонування економіки та вжити заходів, спрямованих на поліпшення загальної економічної ситуації, таких як зниження рівня безробіття, зменшення обсягів тіньової економіки, підвищення рівня соціального захисту та збільшення обсягів виробництва продукції;

5. у зв'язку з нестабільністю та зростанням нових викликів та небезпек, проблеми посилення деструктивного впливу соціально-економічних факторів на систему протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму в Україні стають все більш актуальними. Найбільш руйнівний вплив на цю систему мають такі соціально-економічні чинники, як тінізація економіки, корупція та поширення економічної злочинності, пов'язаної з відмиванням коштів. Встановлено, що національна система антилегалізаційного законодавства є досить слабкою щодо регулювання питань встановлення відповідальності за злочини, які мають ознаки відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні, що вимагає його перегляду і вдосконалення;

6. оцінка ефективності роботи вітчизняного підрозділу фінансової розвідки підтвердила високу активність у виявленні підозрілих фінансових операцій, що покращує імідж країни на міжнародному ринку. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню рівня економічної безпеки країни;

7. широкомасштабна агресія Російської Федерації суттєво відбила на рівні економічної безпеки України. Незважаючи на серйозний удар, Україні

вдалося зберегти макроекономічну стабільність та зупинити падіння ВВП. Проте, наслідки тривалої російської агресії погіршили оцінки експертів щодо впливу різних загроз середньо- та довгострокового характеру;

8. у зв'язку з російською агресією та її наслідками, настає необхідність розробки та прийняття стратегій забезпечення економічної безпеки. Також потрібно розробити стратегію сталого розвитку української економіки після війни, яка враховуватиме погляди міжнародних фінансових організацій щодо цього питання. Очевидно, що як національні, так і міжнародні стратегії та плани відновлення України будуть розроблені та реалізовані лише після завершення конфлікту. Окрім розробки стратегій, велика потреба у значному оновленні діючого законодавства з урахуванням європейських правових стандартів та найкращих практик, що сприятиме відновленню та розвитку вітчизняної економіки. Також потрібно посилити боротьбу з корупцією та завершити реформування судової системи. Надзвичайно важливо здійснювати заходи, спрямовані на недопущення легалізаційних процесів в економіці;

9. важливим антилегалізаційним пріоритетом є встановлення перешкод для проникнення коштів, одержаних у незаконний спосіб, в легальний бізнес. Для цього на рівні держави важливо провести оцінку ефективності системи фінансового моніторингу, виявити її слабкі місця та прийняти заходи для їх усунення. Також доцільно покращити співпрацю та обмін інформацією між усіма суб'єктами фінансового моніторингу та державними органами. На рівні окремих служб фінансового моніторингу важливо чітко визначити ризики використання їх з метою легалізації та здійснити заходи по недопущенню залучення їх до легалізаційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ştahovschi A., Bucuci, O. Economic security: problems, threats and prospects. Scientific Collection «InterConf», 2023. №148, p. 73–77.
2. Economic Security. Neglected Dimension of National Security? Edited by Sheila R. Ronis. National Defense University Press Washington, D.C. 2011. 116 p.
3. Bralewski A. Zagrożenia bezpieczeństwa ekonomicznego Polski. Zeszyty Naukowe SGSP, 2018 № 68/4. Ss. 209–224
4. Wiśniewski B. Współczesne rozumienie bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych, B. Wiśniewski (red. nauk.), Wydawnictwo WSPol, Szczytno. 2011S. 12–19.
5. Meyer F. V. National economic security: perceptions, threats and policies. International Affairs. 1983 Vol. 59, Issue 3, Pp. 497–498
6. KRC M., Hynkova V. Aspects of Economic Warfare – Causes and Consequences. Proceedings of 3rd International Conference CNDGS’2022. P.322-330. DOI:10.47459/cndcgs.2022.40
7. Morelli M., Sonno T. On Economic Interdependence and War. URL: <https://igier.unibocconi.eu/sites/default/files/media/attach/MoSoFinal.pdf>.
8. Яковюк І.В., Туренко А.Ю. Економічна безпека України як передумова забезпечення її суверенітету. Проблеми законності. 2021. № 154. С. 8–36. doi: 10.21564/2414-990X.154.238747
9. Turenko A. Yu. Components of the economic sovereignty of the state. Law and Innovations. 2021. No 1 (33). P. 83–88
10. Економічний суверенітет України: монографія / за заг. ред. А.А. Мазаракі та Т.М. Мельник. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 700 с.
11. Білоусов Є. Економічний суверенітет та економічна безпека держави (співвідношення та взаємозв’язок). Юридичний вісник. 2014. № 5. С. 37–40
12. Білоусов Є.М. Актуальні проблеми господарсько-правового забезпечення економічної безпеки України. Харків: Право, 2017. 240 с

13. Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика : Монографічний навчальний посібник / С. Давиденко, О. Єгорова, В. Приходько, П. Матішак та ін. Ужгород: РІК-У, 2017. 388 с
14. Kaczmarczyk B. Bezpieczeństwo i jego typologie. *Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza*. 2013Vol. 31. Issue 3, S. 17-23. DOI:10.12845/bitp.31.3.2013.1.
15. Książopolski K.M. *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, Dom wydawniczy ELIPSA, Warszawa. 2011. 203 p
16. Csath M., Fasi C., Nagy B., Pafi N., Taksas B., Vinogradov S. Soft Factors of Economic Security. *Academic and Applied Research in Military and Public*. 2019. Vol. 18, No. 2. Pp. 117–129. <https://doi.org/10.32565/aarms.2019.2.7>.
17. Katsos G.E. The U.S. Government's Approach to Economic Security. Focus on Campaign Activities. *Joint Doctrine / The U.S. Government's Approach to Economic Security*. JFQ 90, 3rd Quarter 2018. P. 106–112.
18. Baker, P.-A., Hinds K. Regulators of the Global Economy: The IMF, the World Bank, and the WTO. In Lynne M. Healy, and Rosemary J. Link (eds), *Handbook of International Social Work: Human Rights, Development, and the Global Profession*. Oxford Academic. 2012. pp. 318–326.
19. Ruta M. How the war in Ukraine is reshaping world trade and investment. May 03, 2022. URL: <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/how-war-ukraine-reshaping-world-trade-and-investment>
20. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>.
21. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. 2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovidcsr-Ukrainy.pdf>.
22. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ

Президента України» від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

23. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

24. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613>.

25. Le Maire B. Préface de Bruno Le Maire. Ministre de l'Économie, des Finances et de la Relance. Dans : P. Dupeyrat, Sécurité économique et souverainetés industrielles. 2020. Paris cedex 14: Presses Universitaires de France. pp. 1–3.

26. Дмитренко Е.С. Роль фінансового моніторингу у мінімізації латентності злочинів, передбачених статтями 209 та 209-1 Кримінального кодексу України. *Науковий часопис Національної академії прокуратору України*. 2014. № 1. С. 43-49.

27. Задоя А.О., Ткаченко І.П. Фінансовий моніторинг: перспективи впровадження та проблеми реалізації. *Економічний вісник НГУ*. 2005. № 2. С. 59-65.

28. Бірюкова І.Г. Основні проблеми фінансового моніторингу у протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2012. № 1(56). С. 235-241

29. Патюта І.М. Державний фінансовий моніторинг у контексті регулювання банківського сектору. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 4. С. 48-51.

30. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

31. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
32. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
33. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
34. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. №794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/794-18>
35. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 11.03.2011 р. № 3166- VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3166-17>
36. Офіційний сайт «Statista». URL: <https://www.statista.com>
37. Козловський С.В., Горун С.О., Мамашвілі Л.О. Підвищення економічної безпеки держави на основі інноваційних та цифрових трансформацій. *ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО*. 2024. Вип. 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3387/3314>.
38. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Жовтень 2023 р. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R14_Displacement_ENG-UKR.pdf
39. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
40. Економіка України у 2023 році: головне. URL: <https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-2023-tracker-overview/>
41. Корнієнко Т. Аналіз стану економічної безпеки України та пріоритети її зміцнення. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1314/1269>
42. Бутенко О.П. Комплаєнс-ризика в інноваційній діяльності підприємства. Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : Тези доповідей VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-

конференції, 24 листопада 2023 р. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2023. С. 144–147. URL: https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/TEZU_2023-2.pdf

43. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf>

44. Пацурія Н.Б. Впровадження технологій штучного інтелекту у забезпечення національної безпеки та обороноздатності України: проблеми та перспективи повоєнного періоду. Координата. 31.03.2023. URL: <https://coordynata.com.ua/vprovadzenna-tehnologij-stucnogo-intelektu-u-zabezpecenna-nacionalnoi-bezpeki-ta-oboronzdatnosti-ukraini-problemi-ta-perspektivi-povoennogo-periodu>

45. Лобко В.В. Сучасний стан та проблеми правового забезпечення національної безпеки в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції 2022. № 6. С. 30–36. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_2022/5.pdf

46. Козловський С.В. Управління сучасними економічними системами, їх розвитком та стійкістю. Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2010. 432 с

47. Schneider, F. (2022). New COVID-related results for estimating the shadow economy in the global economy in 2021 and 2022. *International Economics and Economic Policy*. URL: doi: 10.1007/s10368-022-00537-616.

48. Індекс сприйняття корупції – 2023. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2023/>

49. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL: <https://fiu.gov.ua>

50. Goodwin C.D. National Security in classical political economy. *Economics and National Security. A history of their interaction. Annual Supplement to Vol. 23. History of political economy*. Durham: Duke University press 1991, p. 23–35.

51. Żukrowska K. *Ekonomia jako sfera bezpieczeństwa państwa* / K. Raczkowski, K. Żukrowska, M. Żuber. *Interdyscyplinarność nauk o bezpieczeństwie*, Difin, Warszawa, 2013. 326 s

52. Яковюк І.В., Білоусов Є.М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія. Харків : «ФО-П Рубан В.В.», 2022. 148 с.

53. Яковюк І.В., Туренко А.Ю. Економічна безпека України як передумова забезпечення її суверенітету. Проблеми законності. 2021. № 154. С. 8–36. doi: 10.21564/2414-990X.154.238747

54. Біржевий портал «Take-Profit». ВВП Ізраїлю. URL: <https://take-profit.org/statistics/gdp/israel/>